

Lapsen osallisuus oman oppimisympäristönsä rakentumisessa

Maria Haukkajärvi

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lapsen osallisuus oman oppimisympäristönsä rakentumisessa

Maria Haukkajärvi

Sosionomi AMK

Opinnäytetyö

Huhtikuu 2025

Maria Haukkajärvi

Lapsen osallisuus oman oppimisympäristönsä rakentumisessa Vuosi 2025 Sivumäärä 53

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää yksikköme lasten osallisuutta oman oppimisympäristönsä rakentumisessa, sekä vahvistaa omaa sensitiivistä havainnointikykyäni tehdessäni kasvatus- ja opetustyötä.

Opinnäytetyö on toteutettu päiväkirjamuotoisena opinnäytetyönä eli PONTtina. Olen työskennellyt jo pitkään Helsingin kaupungilla varhaiskasvatuksen opettajana ja näin ollen tämä tapa tehdä opinnäytetyötäni mahdollisesti työn sekä prosessin saumattoman rinnakkaiselon. Päiväkirjamuotoisessa opinnäytetyössä itselle, sekä omalle työlle asetetaan erilaisia tavoitteita ja reflektoidaan hyvin analyttisesti, tietopohjaan perustuen omaa toimintaa 8 viikon ajan. Toimintaa myös dokumentoidaan eri tavoilla ja omaa työskentelyä reflektoidaan niin yksilö- kuin työyhteisötasolla rehellisesti ja analyttisesti.

Työskentelin 5-6-vuotiaiden ryhmässä, joka oli näin ollen opinnäytetyön tutkimuskohde. Opinnäytetyössäni keskityin oman ryhmäni 5-6-vuotiaisiin, eli ns. "viskareihin". Toimeksiantajanani toimi oma työpaikkani, eli Helsingin kaupungin varhaiskasvatusyksikkö. Varhaiskasvatustyön perustaa ja toimintaamme ohjaa valtakunnallinen-, kunnallinen sekä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Työmme on näihin pohjautuvaa ja perustuvaa, tavoitteellista ja suunnitelmallista työtä lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi.

Opinnäytetyössäni vahvassa roolissa oli lapsen oma osallisuus, jota myös Helsingin kaupungin uudistunut varhaiskasvatussuunnitelma painottaa vahvasti, yhdenvertaisuuden lisäksi. (Hel.fi 2025). Halusin opinnäytetyössäni pohtia ja kehittää lapsen aitoa kuulemistä sekä lapsen ja aikuisen välistä dialogia niin, että lapsi tuli aidosti kuulluksi sekä ymmärretyksi. Halusin kehittää lapsen omaa kokonaisvaltaista osallisuutta oman oppimisympäristönsä rakentumisessa lasta sensitiivisesti kuullen ja havainnoiden.

Tarkoitus oli luoda konkreettisia työkaluja yksikköömme lapsen kuulemiseen ja havainnointiin perustuvassa prosessissa, miten lapsen omat ideat ja mielenkiinnon kohteet jalostuivat rikkaaseen, kaikki oppimisen osa-alueet huomioivaan ja leikkiin houkuttelevaan oppimisympäristöön. Suuressa roolissa opinnäytetyössäni oli myös tuetun leikin konteksti, sekä leikkiin kiinnittymistä tukeva ympäristö. Tavoitteena oli siis luoda yksikköömme toimintamalli, joka huomioi aidosti ja yksilöllisesti jokaisen lapsen ideoiden toteutumisen erilaisina leikki-, taide-, toiminta- ja tutkimuspisteinä. Malli huomioi eri-ikäisten lasten kuulemisen eri tavoilla, mm. kuvatukia ja tukiviittomia käyttäen. Suurimmaksi osaksi keskityin kuitenkin oman ryhmäni ikähaarukkaan, joka oli 5-6-vuotiaat. Opinnäytetyön tuotoksena opettamani ryhmän ryhmätila muuntautui jokaisen ryhmäni lapsen mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet huomioonottavaksi oppimisympäristöksi.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, oppimisympäristöt, lapsen havainnointi

Maria Haukkajärvi

Children's participation in the construction of their own learning environment

Year 2025

Pages 53

The purpose of this thesis was to develop children's participation in the construction of their own learning environment within our unit and strengthen my own sensitivity in observing and assessing my pedagogical practices in early childhood education.

This thesis was carried out as a diary-based thesis, also known as PONT (Process-Oriented Narrative Thesis). Having worked as an early childhood education teacher for a long time within the City of Helsinki, this approach allowed me to seamlessly integrate the thesis process into my daily work. In a diary-based thesis, personal and professional goals are set, and one's own work is reflected upon in an analytical and theory-based manner over an eight-week period. Activities are documented in various ways, and personal work is reflected upon honestly and analytically both on an individual level and within the work community.

I work in a group of 5-6-year-old children, who thus serve as the subjects of this thesis. My focus is specifically on these 5-6-year-olds in the Finnish early childhood education system.

The commissioner of this thesis is my own workplace, a City of Helsinki early childhood education unit. Early childhood education is guided by municipal, and local curricula. Our work is based on these frameworks, ensuring that it remains goal-oriented and systematic in supporting children's growth and development.

A key focus of my thesis is children's participation, which is strongly emphasized in the newly updated early childhood education curriculum of the City of Helsinki, alongside the principle of equality. In my thesis, I aim to explore and develop genuine listening to children and the dialogue between children and adults so that children feel truly heard and understood. I want to enhance children's overall participation in shaping their own learning environment through sensitive listening and observation.

The goal is to create concrete tools for our unit to support a process in which children's ideas and interests evolve into a rich learning environment that takes all areas of learning into account and encourages play. A significant aspect of my thesis is the concept of supported play and an environment that fosters engagement in play. The objective is to establish an operational model within our unit that authentically and individually acknowledges each child's ideas, integrating them into various play, art, activity, and explorations stations. The model will consider the voices of children of different ages in diverse ways, including the use of visual supports and sign language aids. However, my primary focus remains on the 5-6-year-olds in my group.

As the final outcome of this thesis, my teaching group's learning space will be transformed into an environment that reflects each child's interests and strengths, making it a truly child-centered learning space.

Keywords: Early childhood education, learning environments, child observation

Sisällys

1	Johdanto	6
	Nykytilanne	12
1.1	Nykyinen työnkuva ja oma osaaminen	12
1.2	Kehittäminen	13
1.3	Opinnäytetyön tavoitteet	14
2	Lapsen havainnointi, osallisuus ja leikki lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta	15
2.1	Lapsen havainnointi ja havainnointimenetelmät	15
2.2	Lapsen osallisuus ja eettinen pohdinta	18
2.3	Lapsen leikki lapsen osallisuuden ja oppimisen kannalta	21
2.4	Lapsen osallisuuden mahdollisuudet ja haasteet	22
3	Päiväkirjaraportointi	24
3.1	Viikko 1, koko ryhmän haastattelut mallipohjaa käyttäen sekä pedagoginen dokumentointi	24
3.2	Viikko 2, lapsen yksilölliset haastattelut mallipohjaa käyttäen sekä pedagoginen dokumentointi	27
3.3	Viikko 3, lapsen yksilölliset haastattelut mallipohjaa käyttäen sekä pedagoginen dokumentointi	28
3.4	Viikko 4, yhteisten ideoiden kerääminen	30
3.5	Viikko 5, yhteisten ideoiden toteuttaminen oppimisympäristöön	32
3.6	Viikko 6, yhteisten ideoiden toteuttaminen oppimisympäristöön	35
3.7	Viikko 7, uudenlaisen oppimisympäristön kokonaisvaltainen käyttöönotto ja hyödyntäminen	38
3.8	Viikko 8, oppimisympäristön toimivuus ja käytännöllisyys, palaute lapsilta	39
4	Yhteenveto	42
5	Pohdinta	45
	Lähteet	49

1 Johdanto

Lapsen oman oppimisympäristön kehittäminen on itselleni tärkeä ja rakas aihe, joka on ohjannut tapaani tehdä tätä tärkeää työtä jo ihan urani alkuvaiheilta lähtien. Lapsen oman oppimisympäristön rikkaus on tärkeä ja oleellinen osa laadukasta, tavoitteellista ja lasta kuulevaa ja ymmärtävää varhaiskasvatusta, jossa lapsen omalla osallisuudella täytyy olla iso ja tärkeä rooli. Oppimisympäristö rakennetaan aina lapsille ja lapsen tarpeista lähtien, onhan varhaiskasvatussyksiköt luotu nimenomaan lapsia ajatellen.

Lapsi mallintaa ympäröivää maailmaa, elämää ja sen ilmiöitä leikin avulla. Leikin avulla lapsi myös oppii asioita. Leikin merkitys lapsen kasvussa ja kehityksessä on suuri, ja tärkeässä roolissa tässä on aikuisen sensitiivinen havainnointi. Miten aikuinen auttaa, tukee ja kannattelee yksilöllisesti kunkin lapsen leikkitaitoja, kiinnittymistä leikkiin sekä vuorovaikutukseen tätä kautta vertaistensa, leikkitovereidensa kanssa. Lapsen yksilöllinen havainnointi, kuuleminen sekä ymmärtäminen tulee tapahtua jokapäiväisessä kasvatustyössämme, joka päivä, joka hetki. Tämä lisää myös lapsen omaa psykologisen turvallisuuden tunnetta.

Lapsi viettää suuren osan arkipäivästään varhaiskasvatustyöympäristössä ja kaikki elementit, jotka lasta siinä ympäristössä ympäröivät, tulee olla lapsilähtöisesti lapsen omaa turvallisuudentunnetta lisääviä tekijöitä. Elementit ovat niin fyysisiä, psyykkisiä kuin sosiaalisiakin.

Peda.netin sivuilla todetaan oppimisympäristöistä seuraavaa: Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka on se, joka tekee ympäristöistä oppimisympäristöjä. Myös tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Hyvinvointia ja oppimista tukeva oppimisympäristö tarjoaa jokaiselle lapselle mahdollisuuden toimia omien edellytysten mukaisesti. Oppimisympäristön rakentamisessa otetaan huomioon lapsen etu ja tarpeet.

Henkilöstöllä on varhaiskasvatuksessa vastuu ja velvollisuus edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista kaikissa ympäristöissä ja tilanteissa, joissa lapsen kanssa toimitaan päivän aikana. Pedagogiikka ja toiminnalle asetetut tavoitteet määrittävät sitä, millaiseksi fyysiset tilat muokataan. Tilaratkaisuja tulee aina pohtia lasten tarpeiden, toiveiden tai kokemusten kautta. Fyysistä tilaa rakennetaan ja muovataan pedagogiikan mukaisesti, jotta se tukee kaikkien lasten oppimista, kehitystä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa lasten ideat, toiveet ja ajatukset tulee ottaa ympäristön rakentamisessa huomioon.

Lasten osallisuus näkyy ympäristön rakentamisessa mm. lasten leikeissä ja leikkitilojen rakentamisessa tai lasten tuottamana taiteena seinillä. Tavarat ja materiaalit tulee olla lasten tasolla ja saatavilla. Esimerkiksi liikuntavälineet voivat olla esillä ja saatavilla kaiken aikaa. Tavaroiden saatavuutta tulee pohtia jokaisen lapsen näkökulmasta. Lasten kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksen toimintatavoista ja käytännöistä. Lapset saavat ideoida itse esimerkiksi leikin valintaan, leikin jatkamiseen tai lopettamiseen liittyvistä asioista. Lasten osallisuus oppimisympäristön rakentamisessa motivoi ja sitouttaa lapsia toimintaan. Fyysisen toimintaympäristön turvallisuus ja siisteys on kasvattajien vastuulla, mutta lapsia opastetaan myös pitämään huolta ympäristön esteettisyydestä ja toimivuudesta: tavarat siivotaan ja palautetaan käytön jälkeen niille kuuluville paikoille. Fyysistä ympäristöä muokataan tarpeen mukaan täydentäen tai karsien huomioiden yksittäisten lasten tai ryhmän tarpeet. Ympäristöä rakennetaan leikkimiseen, tutkimiseen ja kokeiluun houkuttelevaksi.

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään lähiympäristöä, mm. leikkipuistoja, puistoja, metsää, jokimaisemaa ja rakennettua ympäristöä sekä kirjasto- ja kulttuuripalveluita. Uutta teknologiaa hyödynnetään yhtenä oppimisympäristönä, esimerkiksi videoiden, sovellusten tai ohjelmien kautta. Hyvien käytäntöjen jakamiseen pyritään luomaan tilaa ja mahdollisuuksia. Oppimisympäristöjen arviointi on jatkuvaa ja sitä toteutetaan tiimi- ja yksikköpalaverissa.

Psyykinen oppimisympäristö muodostuu tiedoista ja taidoista sekä tunteista, motivaatiosta ja tunnelmasta. Psyykinen turvallisuus, osallisuuden kokemus, yhteisöllisyys ja ryhmään kuulumisen tunne, kokemus avun ja tuen saamisesta ja arvostuksesta ovat osa tätä oppimisympäristöä. Psyykinen oppimisympäristö rakentuu mm. sensitiivisestä kohtaamisesta ja ohjauksesta, lasta kunnioittavasta, kuulevasta ja lämpimästä vuorovaikutuksesta. Psyykkistä turvallisuutta luovat lasten vahuuksien huomioiminen, kunnioitus, empaattisuus, kannustus. Toiminnan selkeä ohjaus, struktuuri ja lasten motivointi myös luovat psyykkisesti turvallista oppimisympäristöä.

Sosiaalinen oppimisympäristö muodostuu yhteisön yhteisestä tekemisestä. Yksi merkittävä tekijä sosiaalisessa oppimisympäristössä on vuorovaikutus ja sen laatu. Merkittävää on, millaista on vuorovaikutus aikuisten välillä sekä aikuisten ja lasten välillä. Tärkeää on myös, miten lapset viestivät keskenään sekä millaisia sanoja ryhmässä käytetään. Sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät jokaisen jäsenen eleet, ilmeet, äänenpainot ja asennot vuorovaikutuksessa. Yhteisön käytänteet ja vuorovaikutus muokkaavat jokaisessa hetkessä sosiaalista oppimisympäristöä. Lapsen myönteisen kehityksen kannalta kasvattajien tulee kiinnittää huomiota lasten positiiviseen kohtaamiseen niin sanojen, tekojen, ilmeiden ja eleiden osalta. On merkityksellistä, että sanalliset ja sanattomat viestit ovat yhdenmukaisia ja lapsen näkökulmasta loogisia.

Ryhmän yhteiset säännöt ja sopimukset laaditaan lasten kanssa, lasten ikätaso huomioiden. Niitä opetellaan ja palautetaan lasten mieliin säännöllisesti ja ne ovat kuvina nähtävillä ryhmän seinillä. Niiden noudattamisesta annetaan positiivista palautetta. Ristiriitatilanteissa henkilöstö toimii puolueettomana sovittelijana arvioimatta tilannetta omista lähtökohdistaan. Henkilöstön tulee luottaa lasten kykyyn löytää ratkaisuja ja tukea lapsia ratkaisun tekemisessä. Henkilöstön vastuulla on huolehtia siitä, että ratkaisu ei loukkaa, nolaa tai ole hyvien tapojen vastainen. Näin annetaan lapselle tilaa omaan ajatteluun ja puheen tuottamiseen (Peda.net 2025).

Fyysisiä elementtejä ovat lapsen oma oppimisympäristö. Fyysisesti ja konkreettisesti se paikka, missä varhaiskasvatusyksikkö sijaitsee. Fyysisiä elementtejä ovat myös yksikön toimintatilat, missä varhaiskasvatusta toteutetaan niin sisällä kuin ulkonakin, lelut, leikkivälineet sekä lapsen ympärillä olevat ihmiset. Fyysiseen oppimisympäristöön kuuluvat myös eri oppimisen materiaalit; lelut, kirjat, taidetarvikkeet, digitaaliset välineet ja muut pedagogiset materiaalit. Fyysistä oppimisympäristöä on myös tilojen järjestely; ergonomia, turvallisuus ja esteettömyys sekä se, miten tila tukee lasten leikkiä ja oppimista.

Psyykinen oppimisympäristö liittyy varhaiskasvatuksen ilmapiiriin ja lasten psyykkiseen hyvinvointiin. Psyykkisen oppimisympäristön tärkeä elementti on yksikön toimintakulttuuri, miten kohtaamme lapsen, miten kuulemme, näemme ja ymmärrämme häntä. Psyykkistä toimintaympäristöä lapselle ovat myös vertaiset, hänen leikkiverinsä. Psyykkiseen oppimisympäristöön liittyy myös lapsen emotionaalinen turvallisuus; lapsen kokemus siitä, että hän on hyväksytty, arvostettu ja turvassa. Siihen liittyy myös varhaiskasvatusyksikön vuorovaikutus ja ilmapiiri; lämmin ja kannustava suhde aikuisiin ja vertaissuhteet muihin lapsiin. Osallisuus ja toimijuus on myös tärkeä psyykinen elementti eli lapsen mahdollisuus vaikuttaa omaan oppimiseensa ja toimintaansa sekä kasvattajan pedagoginen tuki eli aikuisen kyky ohjata ja rohkaista lasta.

Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä kaiken, niin toimintatapojen, psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen ympäristön, tulee olla lapsilähtöistä, lapsen omaa kasvua ja kehitystä tukevaa sekä lapsen omaa turvallisuudentunnetta lisäävää toimintaa.

Lapsi on oman elämänsä aktiivinen toimija. Hän oppii ja mallintaa asioita leikin, ympäristön, sekä vuorovaikutuksen kautta. Kun lapsen oma toimintaympäristö on selkeä, turvallinen ja leikkiin houkutteleva, lapsen on helpompi kiinnittyä leikkiin, sekä vuorovaikutukseen vertaistensa ja aikuisten kanssa hänen ympärillään. Kaiken toiminnan varhaiskasvatuksessa tulee perustua ja pohjautua lapsen aitoon ja sensitiiviseen kuulemiseen, lapsen tarpeisiin vastaten. Tämä on lähtökohta sille, että voimme toteuttaa aidosti laadukasta ja lasta kaikella tasoilla tukevaa varhaiskasvatusta, missä lapsi saa kokea olevansa oman elämänsä aktiivinen toimija.

Tärkeässä roolissa lapsen aidossa kohtaamisessa on aikuisen oma reflektointi omasta toiminnastaan. Kyky pohtia analyttisesti, mitkä asiat vaikuttavat aikuisen omaan vuorovaikutukseen. Onko jotain, mikä estää aidon, lämpimän vuorovaikutuksen toteutumisen ja jos, niin mitä asialle olisi tehtävissä. On lapsen etu ja oikeus, että hänen ympärillään on tasapainoisia, terveeseen itserektioon kykeneviä, kasvussa ja kehityksessä tukevia aikuisia. Niin kuin kasvattajan oma itserektio, niin tärkeässä roolissa lapsen hyvinvoinnin kannalta on myös yksikön kasvatustiimin yhteinen reflektio omista toimintatavoistaan sekä kyky tarvittaessa muuttaa toimimattomia rakenteita ja toimintatapoja.

Kasvattajan ja opettajan oma ihmiskäsitys vaikuttaa kasvatukseen ja opetuksen perustaan, ja sen käytännölliset seuraukset ovat mittavat. Ihmiskäsitys heijastuu suoraan kasvattajan ja opettajan tapaan toimia, ajatella sekä kohdata jokainen lapsi. Erilaiset käsitykset tiedosta, taidoista, tunteista, ajattelusta, mielen rakentumisesta, kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta liittyvät kaikki sekä ihmiskäsitykseen että toisiinsa muodostaen yhtenäisen kokonaisuuden. Ihmiskäsitys vaikuttaa mm. kasvattajan ja opettajan ajatuksiin siitä, mitä ja miten ihminen oppii, mitä hänen on tärkeää tietää, ja missä vaiheessa elämää tietyt tiedot ja taidot tulisi saavuttaa ja hallita. Kasvattajan ja opettajan ihmiskäsitys voi näkyä erilaisuuden hyväksymisenä tai siinä, miten kasvattaja tai opettaja ymmärtää tunne-elämän vaikutuksen lapsen suoritukseen, jolloin aikuinen pyrkii suhtautumaan lapseen mahdollisimman yksilöllisesti. Ihmiskäsitys näkyy myös siinä, miten kasvattaja tai opettaja pyrkii ymmärtämään erilaisia ja omista näkökulmista poikkeavia mielipiteitä, tai millaiseen ajatteluun lapsiryhmässä kannustetaan. Jokaisen kasvattajan ja opettajan on itse työstettävä oma ihmiskäsityksensä osana omaa ammatillista identiteettiään, koska ihmiskäsitys vaikuttaa laajalti kaikkeen toimintaan, ajatteluun ja vuorovaikutukseen eli lapsen kokemaan hyvään arkeen. Hyvinvoiva aikuinen jakaa hyvinvointia ympärilleen (Wiman 2022, 17-19).

Ajattelen omassa työssäni, että lapsen hyvinvointiin suuresti vaikuttava tekijä on lapsen oma tunne siitä, että hän voi vaikuttaa omaan elämäänsä, häntä kuullaan ja häntä ymmärretään. Varhaiskasvatuksessa lapsen oma oppimisympäristö mallintaa lapselle hänen omaa maailmaansa, tapansa nähdä ja kokea asioita. Oppimisympäristön merkitys lapsen kasville ja kehitykselle on kiistaton. Onko ympäristö sellainen, joka on rakennettu aidosti lapsen tarpeisiin, ideoihin ja mielenkiinnon kohteisiin perustuen? Vai onko ympäristö kokonaan aikuisen ideoima ja rakentama. Nämä ovat kysymyksiä ja pohdintoja, joita jokaisen kasvattajan olisi hyvä päivittäin omassa työtavassaan pohtia.

On lapsen itsetunnolle äärimmäisen tärkeää, että lapsen ympäriltä löytyy elementtejä, jotka ovat juuri hänen ideoimiaan ja toteuttamiaan ja vastaavat hänen omiin mielenkiinnon kohteisiinsa. Tämä saa lapsen tuntemaan olevansa tärkeä ja tulleensa ymmärretyksi, sekä lisää lapsen minäpystyvyyden tunnetta. Minäpystyvyys kuvastaa yksilön uskomuksia omasta kyvykkyydestään. Arkikielessä puhumme usein itseluottamuksesta. Minäpystyvyyden kokemus

rakentuu läpi elämän. Onnistumisen kokemukset ja positiivinen palaute tukevat vahvan minäpystyvyyden kehittymistä, riittämättömyyden tunteet taas heikentävät sitä (Opinvoimala.fi 2025). Lapsen oman näköinen oppimisympäristö myös kiinnittää lasta pitkäkestoiseen leikkiin ja tätä myötä pitkäkestoiseen vuorovaikutukseen vertaistensa kanssa kehittäen lapsen empatia- sekä vuorovaikutustaitoja.

Olen vuosien aikana varhaiskasvatuksessa eri toimintayksiköissä huomannut, kuinka ”leikki jää laatikkoon”. Aiheesta on myös luennoinut sekä kirjoittanut paljon Hannele Nyman. Erilaisia leluja ja elementtejä kyllä yksikössä löytyy, mutta niitä ei oteta syystä tai toisesta esille tai rakenneta niiden avulla leikkiin houkuttelevia, lapselle elämyksellisiä leikkipisteitä.

Päiväkodissa on hyvä tehdä lapselle tarjounta leikkiin. Ideana on, että tilassa on leikkipiste valmiina leikittäväksi. Se houkuttelee tarttumaan toimintaan ja luo lapselle mielikuvaa, mitä tilassa esimerkiksi voisi leikkiä. Valmis leikkipiste on tarkoitettu inspiroimaan ja tukemaan leikin aloitusta. Mielikuvittelu -toisin kuin luullaan- ei synny tai rakennu tyhjästä. Se tarvitsee rekvisiittaa, tarinoita, sanoittamista. Ennen kaikkea leikki tarvitsee rekvisiitan lisäksi aikaa. Aikaa asettua, aikaa kehittyä. Leikki ei voi nousta flow´hun, elleivät aikuiset arvosta leikkiä toimintana. Leikki ei ole vain osa toimintaa, vaan koko toiminnan keskiössä. Ympäristön luominen on leikin rikastamista ja aikuisen mukana leikkiminen tuettua leikkiä. Kun leikki astuu ulos laatikosta, mitä vain voi tapahtua, sillä leikissä kaikki on mahdollista (Nyman, H. 2022. 253).

Lapsen mielikuvitusta ruokkii se, että kaikkia oppimisen osa-alueiden elementtejä on hänen nähtävillään ja saatavissa esteettömästi. Tällöin mahdollistuu rikas, lasta tukeva, ja pitkäkestoiseen leikkiin ja oppimiseen kannustava ja tukeva toimintaympäristö. Tällainen toimintaympäristö mahdollistaa lapsen kiinnittymisen niin omaan oppimisympäristöönsä kuin myös ihmisiin ympärillään. Oppimisympäristöllä on suuri merkitys näin lapsen oman minäpystyvyyden sekä turvallisuudentunteen rakentumisessa.

Kaikki toimintamme ja kasvatustyömme varhaiskasvatuksessa pohjautuu ja perustuu tutkittuun tietoon sekä lakeihin ja asetuksiin. Tärkein työtämme ohjaava asiakirja on varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Puhekielessä käytämme tästä sanaa vasu. Vasuun pohjautuu, niin työmme perusta, kuin kaksi kertaa vuodessa lapsen vanhempien kanssa käydyt vasu-keskustelut, joissa yhdessä keskustellen pohdimme ja arvioimme lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimisen eri osa-alueita varhaiskasvatuksen arjessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan (Vasu 2016, 1). Keskeisin muutos uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on sen oikeudellinen velvoittavuus. Velvoittavuus on keskeinen laatukriteeri, joka tulee ottaa suurella ilolla vastaan. Suomalainen

varhaiskasvatus on perusopetuksemme ohella nauttinut vuosien ajan kansainvälisestä myönteisestä huomiosta. Kansainvälisesti arvioituna varhaiskasvatuksemme on tähänkin saakka ollut pääsääntöisesti laadukasta ja siellä vallitsevat käytänteet tukevat lasten kasvua ja oppimista monipuolisesti. On kuitenkin aiheellista olettaa, että Vasun velvoittavuuden ansiosta varhaiskasvatuksen laatu tulee kehittymään vieläkin myönteisempään suuntaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet (Vasu 2016).

Vaikka asiakirjaan tulee kuvata myös lapsen osaamista, painottuvat lasten vasuissa ennen kaikkea varhaiskasvatuksen pedagogiset tavoitteet ja toimenpiteet. Tästä näkökulmasta yksittäisen lapsen arvioinnin sijaan arvioidaan ennen kaikkea varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja varhaiskasvattajien toimintaa. Mikäli lapsi tarvitsee enemmän tukea jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella, huomio kohdennetaan toimintaympäristön ja pedagogisen toiminnan laadukkuuteen kyseisen lapsen näkökulmaa tavoitellen. Tällöin voidaan pohtia esimerkiksi sitä, millä tavoin toimintaa muutetaan, jotta se vastaisi paremmin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Lapsen kiinnostuksen kohteiden huomioiminen on äärimmäisen tärkeää laadittaessa lapsen omaa vasua. Pedagoginen toiminta tulee näet rakentaa paitsi lapsen yksilölliset tarpeet myös hänen mielenkiinnon kohteensa huomioivaksi. Lapsi motivoituu yhteiseen toimintaan aivan eri tavalla, kun toiminta kumpuaa hänen luontaisista kiinnostuksen kohteistaan (Ahonen 2018, 14-21).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toteutuvat ja näkyvät työssäni monin eri tavoin, ne ohjaavat suunnittelemaani pedagogista toimintaa. Erityisesti opinnäytetyön aiheen tiimoilta ne näkyvät siinä, kuinka vasun mukaisesti oppimisympäristön tulee olla turvallinen, virikkeellinen ja monipuolinen. Se tarkoittaa työssäni mm. fyysinen ympäristön muokkaamista ja ympäristön joustavuutta ja muunneltavuutta.

Leikin merkitys korostuu suuresti opinnäytetyöni aiheessa ja myös vasu korostaa sen merkitystä. Vasu painottaa myös lapsen osallisuutta, mikä työssäni tarkoittaa, että oppimisympäristö muokkautuu lasten toiveiden ja tarpeiden mukaan. Se toteutuu työssäni niin, että kysyn lapsilta, millaisia leikkiympäristöjä he toivovat ja yhdessä suunnittelemme ja rakennamme niitä.

Vasun mukaisesti myös oppimisympäristön tulee tukea kielellistä kehitystä ja kulttuurista moninaisuutta. Tämä näkyy työssäni esimerkiksi monikielisyudessa, kirjat, kuvat ja eri materiaalit voivat olla eri kielillä ja erilaiset kulttuuriset juhlat tuodaan osaksi päiväkotimme arkea. Vasu korostaa luontoympäristön merkitystä oppimiselle ja hyvinvoinnille. Käymme

paljon retkillä ja hyödynämme pihaympäristöämme oppimispaikkana. Olemme tutustuneet eläinten talvimetsä-projektin myötä paljon kierrätysmateriaaleihin sekä ekologisuuteen.

Tunne- ja vuorovaikutustaidot tulevat huomioiduiksi myös kokopäiväpedagogisesti, ne ovat läsnä kaikissa arkemme hetkissä. Tärkeintä ryhmässämme on turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, mikä luodaan yhteisen kivan tekemisen ja olemisen kautta. Käytän paljon työssäni myös eri tukimateriaaleja esim. rauhoittumiskortteja tunnetaitojen tukemiseen. Vuorovaikutus välillämme on kannustavaa, lämmintä ja positiivista. Oppimisympäristön rakentaminen on siis jatkuva, lapsia kuunteleva ja pedagogisesti suunniteltu prosessi, jossa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet näkyvät konkreettisesti.

Nykytilanne

Olen 43-vuotias, kolmannen vuoden sosionomiopiskelija. Olen aikoinaan valmistunut mielenterveys- ja päihdehoitajaksi ja toimin pitkään Lahden kaupungilla sosiaaliohjaajana mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä. Olen opiskellut aikanaan myös taideaineita, jotka omalta osaltaan ovat vahvasti läsnä edelleen tavassani tehdä tätä työtä. Tie vei minut kuitenkin varhaiskasvatukseen, opiskelin lähihoitajan varhaiskasvatuspätevyyden ja olen siitä asti, noin 10 vuotta, toiminut tällä alalla, viime vuodet varhaiskasvatuksen opettajana Helsingissä eri yksiköissä.

Kasvatustyöstä on vuosien aikana tullut minulle äärimmäisen tärkeä, sydämen asia. Haluan toimia lasten kasvun- ja kehityksen tukijana kokonaisvaltaisesti ja suurella sydämellä sekä lempeydellä, mutta myös rajoja vahvasti asettaen, kasvatustyöni tietoon perustaen. Lasten oman oppimisympäristön rakentaminen ja rakentuminen lasta aidosti kuullen on ollut kaikki nämä vuodet tärkeä elementti itselleni sekä tapa toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta. Olen vuosien saatossa rakentanut lasten kanssa yhdessä huimia projekteja ja oppimisympäristöjä ja nähnyt, kuinka suuri merkitys sillä on lapsen omaan innostukseen oppia uusia asioita sekä kiinnittyä vertaisiinsa sekä häntä ohjaaviin aikuisiin. Yhdessä asioita tehdessä ryhmä hitsautuu tiiviisti toisiinsa kiinni, yhteinen huumori kukoistaa ja kaikki vetävät yhtä köyttä yhteisen tavoitteen suhteen. Nämä yhteisöllisyyttä ja ihmisten välistä yhteyttä lisäävät tekijät ovat omiaan kasvattamaan lapsen luottamusta omiin kykyihinsä sekä kiinnittymään luottamuksella ja turvallisesti ympärillään oleviin ihmisiin.

1.1 Nykyinen työnkuva ja oma osaaminen

Toimin Helsingin kaupungin varhaiskasvatustyöyksikössä varhaiskasvatuksen opettajana 5-6-vuotiaiden ”viskari”-ryhmässä. Vastuullani on ryhmäni pedagogiikan suunnittelu, toteuttaminen, dokumentointi, raportointi sekä arviointi. Arviointiin kuuluu oleellisena osana kaksi kertaa vuodessa käytävät vasu-keskustelut (varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelut)

vanhempien kanssa. Vasu-keskustelut ovat erittäin tärkeässä roolissa vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön, eli ns. kasvatuskumppanuuden osalta. Kasvatuskumppanuus merkitsee lapsen kasvun ja kehityksen tukemista yhteistyössä kodin ja varhaiskasvatuksen kanssa. Kasvatuskumppanuuden tulisi perustua kunnioittavaan ja tasavertaiseen vuoropuheluun. (mll.fi 2024).

Vastuualueeseeni kuuluu myös ryhmäni toiminnan arviointi ja kehittäminen. Toimin myös yksikkömme yhteistoimintavastaavana. Työyhteisön hyvinvointi ja työntekijöiden keskinäinen kunnioitus ovat myös itselleni äärimmäisen tärkeitä asioita. Olen työpaikallamme myös aktiivinen työhyvinvointihetkien organisoiija ja toteuttaja.

Omaa osaamistani ja vahvuusalueuttani on selkeästi kaikki luova ja taiteeseen sekä draamaan perustuva kasvatus. Olen aina ollut kiinnostunut taiteista monella eri sektorilla ja harrastanut monipuolisesti taide- ja taitoaineita lähes koko ikäni. Myös visuaalisesti elämykselliset oppimisympäristöt ovat olleet lähellä sydäntäni kaikki nämä vuodet varhaiskasvatuksessa toimiessani. Nämä asiat lisäävät ja ylläpitävät myös olennaisesti omaa työhyvinvointiani ja työssäjaksamistani. Taiteen ja taiteellisen ilmaisun osa-alueista puhuttaessa minua kiehtoo lapsen oma kokemusmaailma ja sen työstäminen taiteen eri keinoja hyödyntäen, yhdessä ihmetellen ja prosessin äärelle pysähtyen.

Kuvataidekasvatuksen mahdollisuudet vastata Vasun laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin ovat monipuoliset ainakin ajattelun ja oppimisen, monilukutaidon ja digitaalisen osaamisen alueilla. Kuvataiteen menetelmät voivat nivoutua matemaattisen ajattelun, luonnontieteiden, katsomuskasvatuksen, mediakasvatuksen sekä ympäristökasvatuksen teemoihin ja tavoitteisiin (Juva & Rapala 2025, 10-19). Voin työssäni yhdistää todella monipuolisesti oppimisen eri osa-alueita myös taiteen eri keinojen avulla.

1.2 Kehittäminen

Pohdimme työyhteisössäni työpaikkamme ja toimintakulttuurimme tarpeita, jotka kaipasivat päivitystä ja kehittämistä. Oppimisympäristöjen kehittäminen nousi näissäkin keskusteluissa isoon rooliin ja koimme, että tästä opinnäytetyöstäni tulisi olemaan suuresti hyötyä työpaikallemme tässäkin asiassa.

Työpaikallamme vallitsee työntekijöiden kesken erittäin kunnioittava, rento ja hyvä ilmapiiri, jonka toivomme pysyvän jatkossakin yhtä voimakkaana työhyvinvointia lisäävänä tekijänä. Kunnioitamme toinen toistemme työtapoja ja ymmärrämme, että vaikka työmme perustuukin samoihin lainalaisiin asioihin, teemme kuitenkin jokainen työtämme oman yksilöllisen persoonamme ja vahvuusiemme kautta. Ymmärrämme toistemme erilaisuutta.

Henkilökohtaiseen ammatissa kehittymiseeni toivon opinnäytetyöni tuovan lisää syvyyttä ja analyttisuutta toimia vaativassa ammatissani. Toivon myös, että jo ennestään itselleni hyvin luontainen toimintatapa lasten kanssa eli leikillisuus ja huumori vain saisivat lisää kipinää alleen ja pystyn tulevaisuudessa entistä aidommin ja ammattimaisemmin kohtaamaan jokaisen lapsen yksilöllisenä, upeana ihmisenä omine vahvuuksineen ja tarpeineen. Ajattelen, että tässäkin ammatissa kukaan ei ole koskaan valmis. Tietotaito ilman muuta lisääntyy niin tämän opinnäytetyön, kuin kokemuksenkin myötä, mutta herkkyys reagoida lasten yksilöllisiin tarpeisiin on ominaisuus, jonka toivon itselläni säilyvän ja syvenevän.

Oppimisympäristöjen rakentamisessa otan huomioon kaikki oppimisen eri osa-alueet, jotka ovat Kielten rikas maailma, Ilmaisun monet muodot, Minä ja meidän yhteisömme, Tutkin ja toimin ympäristössäni sekä Kasvan, liikun ja kehityn. Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. (hel.fi 2019)

1.3 Opinnäytetyön tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on luoda työyhteisömme toimintakulttuuriin malli, joka vastaa kysymykseen ”Miten otan jokaisen lapsen toiveet ja tarpeet yksilöllisesti huomioon yhteisen oppimisympäristömme suunnittelussa?”. Oppimisympäristön suunnittelussa tulen huomioimaan kaikki oppimisen osa-alueet. Keinoina ja menetelminä tähän kysymykseen vastaamiseen on mm. erilaiset yksilö- sekä ryhmähaastattelut lapsiryhmille jokaisen ikätason mukaisesti.

Kaikista pienimmillä lapsilla mukaan lapsen tarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden kartoittamiseen tulee kuvatuot, tukiviittomat sekä aikuisen sanoittaminen ja mallintaminen.

Luon työpaikallamme struktuurin, joka käsittää prosessin lapsen havainnoinnista lopulliseen oppimisympäristön muokkaamiseen, rakentamiseen ja toteutukseen ekologisuus, ympäristön esteettisyys, elämyksellisyys, turvallisuus sekä esteettömyys huomioon ottaen. Tämä struktuuri tulee olemaan helposti seurattavissa ja toteutettavissa eri ikäisten lasten lapsiryhmissä ja tuoden työkaluja myös varhaiskasvattajien arkeen toimintaa suunniteltaessa. Prosessin etenemisen tulen kuvaamaan päiväkirjaraportointina viikkotasoisesti jaksottuen eri prosessin vaiheisiin. Päiväkirjaraportoinnissani olen kuvannut viikkoja yhteenvedon omaisesti, mutta yhtä viikkoa päivätasoisesti. Tällä ratkaisulla olen halunnut avata konkreettisesti lukijalle varhaiskasvatuksen opettajan arkea, päivän struktuuria ja eri toimintojen suunnittelemista ja rakentumista.

2 Lapsen havainnointi, osallisuus ja leikki lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta

2.1 Lapsen havainnointi ja havainnointimenetelmät

Varhaiskasvatuksessa lapsen havainnointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen opettajan työtä. Se auttaa ymmärtämään lapsen kehitystä, tarpeita ja mielenkiinnon kohteita. Erilaiset havainnointimenetelmät tarjoavat monipuolisia näkökulmia lapsen oppimiseen, kasvuun ja kehitykseen. Havainnoinnin tulee olla mahdollisimman avointa, välitöntä ja sensitiivistä. Seuraavassa luettelen muutamia keskeisiä varhaiskasvatuksessa käytettäviä lapsen havainnointimenetelmiä;

1. Strukturoitu havainnointi

Tässä mallissa käytetään erityisiä havaintomalleja tai -kaavakkeita, joihin kirjataan havaintoja lapsen käytöksestä ja vuorovaikutuksesta niin aikuisten kuin vertaistenkin kanssa. Tämä menetelmä voi keskittyä tiettyihin osa-alueisiin, kuten kielellisiin taitoihin, sosiaalisiin suhteisiin vertaisten kanssa, tai hieno- ja karkeamotorisiin taitoihin. Tätä havainnointimallia vanhemmat voivat konkreettisesti hyödyntää esimerkiksi MLL:n sivuilta löytyvältä Huomaa minut! -havainnointilomakkeen avulla. (MLL 2024).

2. Avoin havainnointi

Tässä mallissa taas varhaiskasvatuksen opettaja tarkkailee lasta ilman ennakoasetelmia, jolloin havainnot perustuvat luonnolliseen vuorovaikutukseen ja leikkiin. Tässä opinnäytetyössä käytän suurimmaksi osaksi avointa havainnointia lasten vahvuuksien ja kunkin lapsen omien mielenkiinnonkohteiden havainnoimiseen.

Kiireisessä arjessa menee valtavasti tietoa ohi, koska havainnointikyky on rajallinen. Tämä johtuu mm. aivojen tavasta toimia ja suodattaa ylimääräistä tietoa. Lisäksi arjessa huomio ja tarkkaavaisuus säntäilevät tilanteesta ja kohteesta toiseen. Arjessa huomionne pyrkii kiinnittymään oleelliseen, mikä turvaa esimerkiksi ryhmätilanteiden kokonaisvaltaisen hallinnan tai vain tilanteista selviytymisen, jolloin yksittäisille tilanteille tai yksittäisen lapsen ilmaisulle jää melko vähän havainnointiaikaa ja huomiota. Tästä syystä arjen tietoinen, systemaattinen ja tavoitteellinen havainnointi on syytä ottaa pysyväksi käytänteeksi, joka turvaa myös lasten tasa-arvoisemman kohtelun, kun huomio ei kiinnity esimerkiksi pelkästään äänekkäisiin tai erityistä huomiota vaativiin tilanteisiin ja asioihin. Tietoinen ja tavoitteellinen huomio keskittyy rauhassa haluttuun asiaan tai tilanteeseen, jolloin tilanteesta saatu informaatio on jäsentyneempää, systemaattisempaa ja luotettavampaa. Havainnointi on tärkeä perustyökalu, koska se oikein käytettynä kehittää kasvattajien sensitiivistä työtapaa sekä pedagogista ajattelua. Toimiva

havainnointi edellyttää havaintojen kirjaamista ja dokumentointia, jolloin havainnointi on luotettavaa eikä perustu muistiin tai tulkinnanvaraiseen tietoon. Kirjattuina havainnot pysyvät muuttumattomina ja luotettavampina, jolloin havaintojen kirjaaminen muuttaa tiedon pedagogiikaksi (Wiman, A. 2022. 274-279).

3. Pedagoginen dokumentointi

Tässä mallissa dokumentoidaan lapsen oppimisprosessia ja saavutuksia tallentaen niitä esimerkiksi valokuvoin, videoiden tai kirjallisten muistiinpanojen avulla. Dokumentointi auttaa niin varhaiskasvatuksen opettajaa kuin vanhempiakin seuraamaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Helsingin kaupungilla dokumentointi on tärkeässä osassa ryhmän arkisten tilanteiden välittämisessä vanhemmille, toteutamme tätä Helsingin kaupungin oman portfolio-pohjan kautta. (hel.fi 2019). Portfolio on viikoittainen dokumentointimme väline, jonka lähetämme joka perjantai lasten vanhemmille sähköpostitse.

4. Vuorovaikutushavainnointi

Tässä mallissa havainnoidaan lapsen vuorovaikutusta toisten lasten sekä aikuisten kanssa. Tämän mallin avulla voidaan arvioida lapsen sosiaalisia taitoja, kuten empatiaa, yhteistyötaitoja, tunteidensäätelyä, omatoiminnanohjausta sekä ristiriitojen ratkaisutaitoja. Vuorovaikutushavainnoinnin tärkeä pohja on kasvattajan oma sensitiivinen herkyys havainnoida lasta myös silloin, kun hänen on haastavaa ilmaista sanallisesti itseään. Näitä tilanteita voivat olla esim. kehityksellinen puheen viivästyminen, yhteisen kielen puuttuminen tai tilanne, jossa lapsi vasta opettelee uutta kieltä.

5. Leikin havainnointi

Leikki on lapsen tärkein oppimisen väline. Varhaiskasvatuksen opettaja voi tarkkailla, miten lapsi leikkii, mitkä tarinat kuljettavat hänen leikkiään ja millaisia rooleja hän leikissä ottaa. Leikin havainnointi antaa paljon tietoa lapsen mielikuvituksesta, ristiriitojen ratkaisutaitojen kehittymisestä ja lapsen sosiaalisista suhteista.

6. Portfoliomenetelmä

Portfoliomenetelmässä kootaan lapsen oppimisesta ja kehityksestä koostuva portfolio, joka sisältää lasten töitä, havaintoja lapsen päiväkotiarjesta sekä dokumentaatiota. Portfoliot tarjoavat visuaalisen ja kattavan kuvan lapsen edistymisestä oppimisen eri

osa-alueilla. Helsingin kaupungilla on käytössä oma portfoliopohja, jota täydennämme viikoittain ja lähetämme vanhemmille näin lähes reaaliaikaista tietoa päiväkotimme arjesta. Helsingin oma portfoliopohja pohjautuu Helsingin kaupungin omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. (hel.fi 2019)

7. Säännöllinen arviointi

Säännöllisessä arvioinnissa käytetään erilaisia arviointityökaluja ja -menetelmiä lapsen kasvun ja kehityksen seuraamiseksi, tärkeimpänä näistä on kaksi kertaa vuodessa vanhempien kanssa käytävät ns. vasu-keskustelut eli varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut. Tämä arviointi voi olla myös informatiivista ja osallistavaa, jolloin lapsi itse voi osallistua arviointiin. Vasu-keskustelut pohjautuvat Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. (hel.fi 2019)

8. Reflektiivinen havainnointi

Tässä mallissa varhaiskasvatuksen opettaja pohtii ja reflektoi omia havaintojaan ja kokemuksiaan lasten kanssa työskentelystä. Reflektiivisessä havainnoinnissa harjoitellaan kriittistä oman opetuksen tarkastelua ja analysoimista sekä asetetaan tavoitteita oman osaamisen ja opetuksen kehittämiseksi. Reflektoinnilla on useita eri määritelmiä riippuen lähteestä ja yhteydestä, jossa käsitettä käytetään. Yleisesti reflektiolla viitataan prosessiin, jossa harkinnan, pohtimisen ja ajattelun avulla kuvataan ja selitetään toimintaa (Atjonen, p. 2007). Tämän menetelmän avulla varhaiskasvatuksen opettaja voi kehittää niin omaa toimintatapaansa kuin myös parantaa oppimisympäristöä. Reflektiivinen havainnointi on myös tärkeässä osassa tässä pont-muotoisessa opinnäytetyössäni.

9. Yhteistyö vanhempien kanssa

Yhteistyötä vanhempien ja varhaiskasvattajien välillä kutsutaan myös kasvatuskumppanuudeksi. Vanhempien havaintojen ja näkemysten kuuleminen antaa arvokasta tietoa lapsen käytöksestä, kasvusta ja kehityksestä. Yhteistyö vanhempien kanssa tapahtuu niin päivittäisissä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa, kuten myös 2 kertaa vuodessa käytävissä pidemmissä lapsen kehityskeskusteluissa sekä vanhempainilloissa.

Käyttämällä monipuolisesti ja laajasti eri havainnointimenetelmiä varhaiskasvattajat saavat syvällisen käsityksen siitä, miten kukin lapsi oppii, kasvaa ja kehittyy yksilöllisesti. Tämä tieto on ensisijaisen arvokasti suunniteltaessa opetusta sekä

oppimisympäristöjä tukemaan mahdollisimman kattavasti kunkin lapsen yksilöllisiä tarpeita ja kiinnostuksen kohteita.

2.2 Lapsen osallisuus ja eettinen pohdinta

Lapsen osallisuus on keskeinen periaate varhaiskasvatuksessa. Lasten osallisuuden mahdollistaminen on luottamuksen osoittamista heitä kohtaan ja uskoa heidän toimijuuteensa. Siten kaikenlaisen osallisuuden perustana on kasvatusyhteisössä omaksuttu lapsikuva. Kun lapset voivat muiden kanssa pohtia kokemuksiaan, näkemyksiään ja arvostuksiaan, ideoida asioita, arvioida niitä neuvotellen sekä osallistua toiminnan toteutukseen, heidän metakognitiiviset taitonsa eli kykynsä ajatella omaa ajatteluaan lisääntyvät, käsitys itsestä selkiytyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat taidot kehittyvät. Lasten osallisuutta mahdollistava pedagogiikka noudattaa myös yhteiskunnallisia sopimuksiamme ja arvojamme. Lisäksi lasten näkemysten kuuleminen ja aloitteellisuuden mahdollistaminen auttaa aikuisia näkemään lapset osaavina toimijoina sekä tarjoaa kasvattajien omalle työskentelylle peilin, antaa siitä palautetta. Tuohon peiliin katsominen auttaa heitä kehittämään pedagogista toimintaansa ja kehittymään ammatillisesti. Myös yhteistyö ja keskustelu vanhempien kanssalasten osallisuuden tärkeydestä ja siihen liittyvistä toimintatavoistaturvaa sen, että toimitaan yhteisymmärryksessä. Lasten vaikuttamisen mahdollisuuksista ja muista osallisuuden ideoista tulisi rakentua jatkumo kodin ja varhaiskasvatuksen välille. Vanhemmille on tärkeä korostaa, että kotonakaan lapsen osallisuus ei ole lapsen omaa päättämistä vaan perustuu yhteisiin neuvotteluihin, joille pitää varata aikaa. Tavoitteena on rakentaa kokonaan uudenlainen toimintakulttuuri, ei vain yksittäisiä lasten osallisuuteen tähtääviä menettelyjä, joista voidaan resurssien puuttumiseen vedoten kohta luopua. Ohjeena voisi olla, että huolehditaan lasten osallisuuden peruslähtökohtien vahvistamisesta ja ollaan valmiit ottamaan lasten näkökulmat huomioon kaikissa arjen vuorovaikutustilanteissa. Näiden lisäksi tarvitaan myös erilaisia osallisuutta tukevia toimintamuotoja, joilla turvataan lasten mukaan pääseminen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Ne voivat olla esimerkiksi yhteisten sääntöjen laatimista, dokumentoinnin kehittämistä, perjantaikokouksia, ideapuita, lasten suunnittelemaa viikkoja, projekteihin perustuvia toimintamuotoja ja erilaisten tapahtumien järjestämistä (Turja 2020, 39-68).

Lapsen osallisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa liittyy olennaisesti myös eettinen pohdinta. Lapsen osallisuuteen liittyvä eettinen pohdinta liittyy vahvasti lapsen oikeuksiin, kasvatuskulttuuriin ja ammatilliseen vastuuseen. Lapsen osallisuuden tukeminen tarkoittaa sitä, että lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolla on oikeus osallistua häntä itseään koskeviin asioihin ja tuoda esille omia näkemyksiään ja ajatuksiaan. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävä on varmistaa, että lapsen ääni tulee aidosti kuuluviin ja että lapsella on

mahdollisuuksia vaikuttaa omaan arkeensa ja oppimisympäristöönsä. Tämä pohdinta voidaan jakaa muutamaa tärkeää eettiseen kysymykseen;

1. Lapsen oikeudet ja itsemääräämisoikeus

Varhaiskasvatuksessa lapsen osallisuuden edistäminen on myös lapsen oikeuksien toteutumista. Lapsella on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti oikeus osallistua ja ilmaista näkemyksensä. Jokaisella lapsella on myös oikeus mm. tasa-arvoon, turvallisuuteen, terveyteen ja koulutukseen. Lapsen oikeudet koskevat jokaista alle 18-vuotiasta lasta. (Unisef 2024). Varhaiskasvatuksen opettajan on huolehdittava siitä, että lapsella on aito mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan. Eettisesti tämä tarkoittaa sen kunnioittamista, että lapsella on oikeus omiin näkemyksiinsä ja kokemuksiinsa, eikä häntä tule alistaa aikuisten tahtoon vain käytännöllisyyden vuoksi.

2. Vuorovaikutus ja kuulluksi tuleminen

Osallisuus rakentuu turvallisessa vuorovaikutuksessa. Lapsen kuulluksi tuleminen vaatii, että opettaja on aidosti läsnä ja valmis kuuntelemaan, mitä lapsella on sanottavaa. Eettisesti tämä edellyttää avointa asennetta ja sitä, että aikuiset arvostavat lapsen ilmaisemia ajatuksia ja kokemuksia. Varhaiskasvatuksen opettajan on siis kohdattava lapsi tasavertaisena toimijana ja osoitettava, että lapsen ajatuksilla on merkitystä, että lapsella on aidosti tunne, että hänet kuullaan, nähdään ja häntä ymmärretään. Tämä vaatii myös lapsen kehitystason ymmärtämistä ja herkkyyttä tunnistaa, millaisia mahdollisuuksia lapselle voidaan tarjota hänen ikänsä ja taitojensa mukaan.

3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että kaikilla lapsilla on yhtäläinen mahdollisuus osallistua. Varhaiskasvatuksen opettajan on eettisesti tarkasteltava, kuinka osallistamisen rakenteet ja toimintatavat huomioivat jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja lähtökohdat. Tämä tarkoittaa, että erityistä tukea tarvitseville lapsille ja esimerkiksi kielivähemmistöjen lapsille tarjotaan heidän osallisuuttaan tukevia ratkaisuja. Näistä ratkaisuista esimerkkeinä mm. tukiviittomat sekä kuvatuettu kommunikointi lapsen kanssa. Jos osallisuus jää näiden lasten osalta vähäisemmäksi, ei osallistumisen periaate toteudu tasa-arvoisesti. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävä onkin tukea lapsen osallisuutta niin, ettei kukaan jää osattomaksi esimerkiksi

puutteellisen kielitaidon tai muun esteen vuoksi. Olen käynyt paljon kursseja tukiviittomista ja käytänkin niitä aktiivisesti omassa työssäni kommunikaation tukena.

4. Aikuisten valta-asema ja vastuullisuus

Osallisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa vaatii, että opettaja tunnistaa oman valta-asemansa suhteessa lapseen. Tämä tarkoittaa sen ymmärtämistä, kuinka helposti aikuinen voi tahattomastikin ohjata lapsen mielipiteitä tai päätöksiä. Eettisesti vastuullinen opettaja reflektoi omia toimiaan ja toimintatapojaan ja varmistaa, että lapsi saa mahdollisuuden vaikuttaa omaan ympäristöönsä ilman liiallista aikuisen ohjailua. Samalla varhaiskasvatuksen opettajan on kuitenkin huomioitava lapsen turvallisuus ja hyvinvointi, joten vastuun ja vapauden tasapaino on jatkuva eettinen pohdinnan kohde.

5. Kasvatuksellinen merkitys ja kasvun tukeminen

Osallisuus ei ole pelkästään lapsen oikeus, vaan sillä on myös tärkeä rooli lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kun lapsi saa kokemuksia siitä, että hänen mielipiteitään arvostetaan ja että hän voi vaikuttaa asioihin, hän kehittää itsetuntoaan, oppii ilmaisemaan ajatuksiaan ja ottamaan vastuuta. Eettinen vastuu varhaiskasvatuksen opettajalla on myös siinä, että hän tukee lapsen kasvua ja itsenäistymistä mahdollistamalla osallistumisen ja antamalla palautetta, joka kannustaa lasta jatkamaan aloitteellisuutta. Näin lapsi oppii, että hänen panoksellaan on merkitystä, mikä vahvistaa hänen kokemustaan omasta arvostaan.

Lapsen osallisuuden eettinen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa on tärkeä osa ammatillista vastuuta, ja se vaatii varhaiskasvatuksen opettajalta herkkyyttä, taitoa ja jatkuvaa itsereflektiota omista sekä oman varhaiskasvatussyksikön yhteisistä arvoista. Tarvitaan kykyä suuntautua itsensä ulkopuolelle, lähestyä tässä ajassa omaa toimintaa ja ratkaista siihen liittyviä ongelmia vaikuttavuuskeskeisesti. Mistä otan vastuun (lapseen kohdistuva käytös?), mistä en (pihaparlamenttien ylläpitäminen?), mihin olen osallinen (lapsen sanattoman viestin vastaanottaminen?) ja mihin taas en (keskustelu lapsen vanhemmista lapsen kuullen?), mihin lähden mukaan (lasten leikkeihin?), mihin en (epäkohtien korostamiseen?). Esimerkkejä arjesta kannattaa tarkastella arvoihin peilaten. Osallisuus, toiminnan suunnittelu, tekemättä tai puuttumatta jättäminenkin ovat valintoja (Vauhkonen 2021, 40).

Lapsen osallisuus ei ole vain yksittäisiä tilanteita, vaan sen tulee olla läsnä päivittäisessä toiminnassa ja rakenteissa. Osallistava varhaiskasvatus vahvistaa lapsen

käsitystä siitä, että hänellä on merkitystä yhteisössään, mikä on arvokas perusta koko elämälle.

2.3 Lapsen leikki lapsen osallisuuden ja oppimisen kannalta

Leikki on tapa, jolla lapsi oppii nopeasti, joka lisää lapsen hyvinvointia, opettaa sosiaalisia taitoja, vahvistaa resilienssiä eli ihmisen kykyä selviytyä ja sopeutua muutoksiin, kehittää lapsen kieltä, luovuutta sekä tunne- ja ongelmanratkaisutaitoja. Leikki myös vahvistaa aikuisen ja lapsen yhteyttä sekä vähentää konfliktitilanteita varhaiskasvatuksessa.

Leikki-sanasta juontuu myös meille varhaiskasvattajille työssä käytettävä oiva apuväline eli leikillisuus. Leikillisuus kasvatuksessa on hyödyksi niin lapselle kuin aikuisellekin. Leikillisuus tekee kasvatuksesta helpompaa ja vie nopeammin ratkaisuihin. Leikillisuus on suhtautumistapa tilanteisiin. Siinä yhdistyvät leikki, huumori, luovuus ja ilo. Mitä leikki sitten on? Leikki sanana ja tekona on vaikeaa määritellä, koska siinä yhdistyvät niin monta asiaa ja tekona se on hyvin monimuotoista.

Tiia Trogen kertoo kirjassaan *Leiki kanssani*, että leikkiä ovat yrittäneet historiassa määritellä useat pedagogit ja tutkijat, muiden muassa Friedrich Fröbel, Jean Piaget ja Lev Vygotski. Jokaisella on oma tulkintansa ja käsityksensä leikistä. (Trogen 2024, 9-11).

Itse ajattelen, että leikki on ennen kaikkea tapa kommunikoida lapsen kanssa. Leikki, ja varsinkin tuettu leikki, on aikuiselle oivallinen tapa havainnoida lasta, hänen mielenkiinnon kohteitaan, tapaansa käsitellä asioita tai esimerkiksi tuottaa puhetta. Leikissä ja leikillisyydessä kukkii myös huumori, joka itsessään on silta lapsen ja aikuisen väliseen aitoon lämpöön ja ymmärrykseen.

Leikillä on suuri vaikutus lapsen emotionaaliseen, sosiaaliseen ja kognitiiviseen eli ajattelun kehittymiseen. Leikki on nähty niin tärkeänä osana lapsen kasvua ja kehitystä, että se on kirjattu myös lapsen oikeuksien sopimukseen (Trogen 2024, 10).

Vuosia varhaiskasvatuksen eri yksiköissä työskennellessäni olen tehnyt saman havainnon; varhaiskasvattajat kokevat leikkiin mukaan menon ja leikillisyyden haastavaksi ja paikoitellen jopa vaikeaksikin. Vaikka leikki on lapselle hyvin ominainen tapa olla, toimia ja hahmottaa sekä mallintaa maailmaa, aikuisen on vaikeaa mennä tähän maailmaan mukaan. Leikki ei vaadi aikuiselta suurta tietotaitoa tai aikaa; kunhan vain istahtaa lasten kanssa leikkimään, kyselee, mitä tässä leikissä nyt tapahtuu ja elää tarinaa mukana, samalla lasta/lapsia havainnoiden. Tämäkin, niin kuin mikä tahansa muukin taito, on harjoittelemalla opittavissa.

Leikin tärkeys ja mahdollisuudet on huomattu myös oppimisessa. Tutkimusten mukaan uuden taidon opettelu on moninkertaisesti nopeampaa, kun se tapahtuu leikin avulla, verrattuna pelkkiin toistoihin. On myös tutkittu, miksi leikki on tehokas oppimisen tapa. Ihmiset oppivat

parhaiten sellaisten kokemusten kautta, jotka tuovat iloa ja tuntuvat merkityksellisiltä, joihin he ovat sitoutuneita, joissa he ovat aktiivisia toimijoita ja joihin liittyy sosiaalista kanssakäymistä. Nämä kaikki toteutuvat leikissä, tosin eivät aina samaan aikaan. (Trogen 2024, 10).

2.4 Lapsen osallisuuden mahdollisuudet ja haasteet

Lähtökohta lasta aidosti kuulevaan ja ymmärtävään ammatilliseen varhaiskasvatukseen on lapsen osallisuuden täysimääräinen toteutuminen sen kaikki ilmiöt huomioon ottaen. Lapsen osallisuudessa kuitenkin on elementtejä, joita on syytä tarkastella hieman tarkemmin tässä, lapsen omat vahvuudet huomioon ottavassa toimintaympäristön rakentumisen kontekstissa. Kuten kaikessa ihmisen yksilölliset vahvuudet huomioon ottavassa tarkastelussa ja havainnoinnissa, myös tässä on olemassa niin mahdollisuuksia kuin haasteitakin. Tärkeää on myös tukea lapsen kokonaisvaltaista osallisuudentunnetta pohtimalla hänen omia toiminnanohjauksen keinojaan.

Rutiinit, selkeys, ennakoitavuus, turvallisuus, toistot, tuttuus sekä joustava ja sensitiivinen toimintatapa ovat asioita, jotka yhdessä rakentavat lapsen toiminnanohjausta tukevaa arkea. Pelkästään saman kaavan mukaan toimivalla arjella voidaan tukea sekä lapsen että kasvattajien omaa toimintakykyä sekä hallinnan tunnetta arjessa. Lapsen ”mä itte”-kommentti kertoo halusta hallita omaa arkea ja osaamista. Myös uhma kumpuaa osin siitä, että lapsi harjoittelee omaa tahtoa ja sen sovittamista ympäristön vaatimuksiin. Toimiva arki antaa hallinnan tunteen sekä kasvattajalle että lapselle. Hallinnan tunne taas antaa uskoa siihen, että on itse kykenevä vaikuttamaan omaan arkeen. Vaikuttamisen tunne on tärkeä osa osallisuuden kokemusta. Osallisuus on toisin sanoen tunne ja yksi tärkeimmistä tunnekokemuksista, joka lapsen tulisi saada kokea joka päivä. sama koskee myös ammattikasvattajaa. Kun kasvattaja saa kokea, että voi vaikuttaa omaan arkeensa ja omaan työhönsä, motivaatio tehdä työtä sitoutuneemmin kasvaa. (Wiman 2022, 66-71).

Lapsen osallisuuden mahdollisuudet ovat hyvin moninaiset. Tärkeimpinä niistä voitaisiin mainita tässä yhteydessä kuuntelemisen taito, leikki oppimisen ja vuorovaikutuksen välineenä, osallistavat pedagogiset käytännöt, lapsen yksilöllisyyden tukeminen sekä yhteistyö vanhempien kanssa.

Kuuntelemisen taito; lapsen näkemykset ja ideat tuodaan aktiivisesti esiin kysymysten, keskustelujen ja leikin avulla. Näin varhaiskasvatuksen opettaja edistää lapsen minäpystyvyyden- sekä yhteisöllisyyden tunnetta.

Leikki oppimisen ja vuorovaikutuksen välineenä; Leikissä lapset ilmaisevat itseään yksilöllisesti, luonnollisesti ja impulsiivisesti olemalla hyvin reaktiivisia ympäristönsä kanssa.

Leikki tarjoaa lapselle väylän osallistua yhteiseen toimintaan ja vaikuttaa oman ryhmänsä tapahtumiin.

Osallistavat pedagogiset käytännöt; projektilähtöinen oppiminen, lapsen omiin, yksilöllisiin vahvuuksiin ja mielenkiinnon kohteisiin perustuvat teemat, oppimisympäristöt ja joustavuus oppimisympäristön suunnittelussa antavat lapsille tilaa vaikuttaa omaan arkeensa päiväkodissa sekä eri oppimisen osa-alueiden sisältöjen toteutukseen.

Lapsen yksilöllisyyden tukeminen; huomioimalla lasten yksilölliset vahvuudet, tarpeet ja kehitystasot osallisuudesta voi tulla aidosti inklusiivista. Jos lapsen on haastavaa ilmaista itseään sanallisesti, voidaan käyttää monia eri havainnon tukikeinoja, mm. kuvatukia, piirtämistä, maalausta, askartelua, tukiviittomia tai aikuisen kanssa säätelyä eli aikuinen tukee lasta tunteiden säätelyssä tarjoamalla rauhoittavaa läsnäoloa, ymmärrystä ja ohjausta, sekä sanoittamista eri tilanteisiin.

Yhteistyö vanhempien kanssa; tärkeässä roolissa lapsen osallisuuden mahdollistamisessa on ilman muuta toimiva ja luottamuksellinen sekä mahdollisimman avoin kasvatuskumppanuus eli yhteistyö lapsen vanhempien kanssa. Vanhempien näkemykset auttavat varhaiskasvatuksen opettajaa laajentamaan yksilöllistä ymmärrystä lapsen tarpeista ja toiveista. Tämän toteutumisessa tärkeää on varhaiskasvatuksen opettajan sensitiivinen ja syvä ymmärrys siitä, että jokaisella lapsella on omanlaisensa perhekulttuuri, yksilöllisine tapoineen ja rutiineineen.

Myös haasteita lapsen osallisuuden toteutumisessa ilmenee varhaiskasvatuksen arjessa ja näihin haasteisiin varhaiskasvatuksen opettajan tulisi reagoida avoimesti ja ratkaisukeskeisellä toimintatavalla. Suurimpina haasteina lapsen osallisuuden toteutumiselle ovat aikapaineet ja alan resurssit, lasten yksilölliset kehityserot, ammatillinen asenne ja arvot, väärällä tavalla strukturoitu oppimisympäristö sekä vuorovaikutukselliset haasteet.

Aikapaineet ja alan resurssit; tiukat, joustamattomat, ryhmän toimintaan sopimattomat ja liian suuret ryhmäkoot tekevät yksilöllisen osallisuuden tukemisesta haastavaa eivätkä mahdollista kaikkien lasten tarpeiden toteutumista.

Lasten yksilölliset kehityserot; Eri ikäisten ja eri taustaisten lasten kyky sanoittaa ja ilmaista ajatuksiaan vaihtelee, mikä vaatii varhaiskasvatuksen ammattilaiselta sensitiivisyyttä ja paljon tietotaitoa kohdata eri lapsen yksilöllisiä haasteita niitä parhaiten eri keinoin tukien. Tällaisia haasteita voivat olla mm. puutteellinen kielitaito, erilaiset kehitysviiveet, neuropsykiatriset haasteet tai aistitiedon käsittelyn problematiikka.

Ammatillinen asenne ja arvot; Varhaiskasvattaja saattaa myös itse joko tiedostaen, tai tiedostamattaan rajoittaa tai jopa estää lapsen osallisuuden toteutumista tekemällä päätöksiä

heidän puolestaan tai arvopohjaisesti olettamalla, etteivät lapset syystä tai toisesta osaa, kykene tai halua osallistua käsiteltävään asiaan tai toimintoon.

Strukturoimaton oppimisympäristö; lapsen oman aidon osallisuuden mahdollistavaa oppimisympäristöä ei ole ideoitu ja suunniteltu aidosti lasten kanssa, vaan ainoastaan aikuisten tarpeet ja toiveet huomioiden. Myös esimerkiksi toimimattomat säännöt ja huonosti suunniteltu päivän aikataulus ei tarjoa lapsille osallisuuden mahdollistavaa selkeää struktuuria, jossa on tilaa ja aikaa lasten spontaaneille aloitteille ja luovuudelle.

Vuorovaikutukselliset haasteet; Jos lapsella esiintyy erilaisia vuorovaikutuksellisia haasteita puheen, aistitiedon käsittelyn tai asioiden hahmotuksen osa-alueilla, osallisuuden toteuttaminen vaatii varhaiskasvatuksen ammattilaiselta paljon tukikeinoja osallisuuden mahdollistamiseen. Itse käytän työssäni paljon tukiviittomia sekä kuvatuksia, kuten myös pikapiirtämistä asioiden ja käsitteiden ymmärtämistä helpottamaan. Tukiviittomat sekä kuvatuksia ovat keino näyttää visuaalisesti lapselle, mitä asiaa milläkin hetkellä käsitellään ja mitä hänen halutaan ymmärtävän ja oivaltavan.

Osallisuuden haasteisiin vastaamalla sekä niitä yhteisesti tiimissä refleктоimalla saadaan mahdollistettua selkeä, ennakoitava ja lapsen äänelle ja ajatuksille tilaa antava, osallisuuden mahdollistava oppimisympäristö. Varhaiskasvattajan tulee aktiivisesti reflektoida omia käytäntöjään ja toimintatapojaan ja arvioida, mahdollistavatko vai estävätkö ne jossain määrin lapsen osallisuuden toteutumisen. Myös jatkuva oman itsensä ammatillinen kehittäminen tietoa lisäämällä ja aktiivinen kouluttautuminen auttavat kehittämään niin omaa kuin koko yhteisön toimintaa osallisuuden mahdollistajaksi. Lapsen äänen vahvistaminen moninaisin keinoin, mm. draamalla, musiikilla, digitaalisilla työkaluilla tai muiden eri taiteen alojen keinoin auttavat ja tukevat jokaista lasta olemaan osallisena yhteisessä toiminnassa.

Lapsen osallisuus ei ole vain tavoite, vaan alati elävä ja jatkuva prosessi, jossa keskiössä on varhaiskasvatuksen ammattilaisen kyky mukautua, joustaa, heittäytyä, havainnoida ja luoda lasten kanssa yhdessä ympäristö, jossa jokainen lapsi voi olla aktiivinen toimija.

3 Päiväkirjaraportointi

3.1 Viikko 1, koko ryhmän haastattelut mallipohjaa käyttäen sekä pedagoginen dokumentointi

Ensimmäisen havainnointiviikkoni tein ryhmässäni ns. välivuoroa, eli tulin töihin klo 8.30 ja pääsin klo 16.09. Tämä vuoro mahdollisti hyvin niin ryhmähaastattelut ja ryhmähavainnoinnin kuin oman suunnitteluaikani eli ns. SAK-ajan toteutumisen. SAK-ajalla opettaja suunnittelee varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetus- ja kasvatustyötä, arvioi ja kehittää omaa ja koko

työyhteisön pedagogiikkaa, laatii esiopetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmia sekä valmistautuu huoltajien tapaamiseen. Työpaikoilla sovitaan johtajan ja opettajien yhteistoiminnassa, miten sak-työaika toteutetaan ja paljonko sen lisäksi tarvitaan työaika vanhempien tapaamisiin, moniammatillisen työtiimin työskentelyyn ja asiantuntijayhteistyöhön. Sak-aika voi vaihdella eri aikoina, ja osan tehtävistä voi tehdä etänä. Keskimäärin sak-työaika on viisi tuntia viikossa. Työnantajan pitää huolehtia, että työpaikalla on sopivat, rauhalliset tilat ja välineet sak-tehtäviin. Ohjeet sak-työajan käytöstä löytyvät työehtosopimuksista, OVTES:n osiosta G, yksityisen sosiaalipalvelualan työehtosopimuksen OAJ:n liityntäpöytäkirjasta ja Avaintesistä. (opettaja.fi 2024)

Olen valmistellut ennen ensimmäistä reflektointiviikkoa ryhmälleni niin ryhmä- kuin yksilökohtaisen mallipohjan lasten ideoiden ja ajatusten kuulemiseen. Aloitin viikon tätä mallipohjaa hyödyntäen keräämällä lapsilta ideoita niin yhteisillä aamupiireillä kuin muinakin keskusteluhetkinämme kirjoittaen niitä havainnointipohjaan ylös. Viikko koostui siis kiireettömästi ajasta ryhmäni lasten kanssa keskustellen sekä heitä havainnoiden ja ideoita ylös kirjoittaen. Ideoinnissa käytämme paljon myös tukikuvia, joilla lapset pystyvät selkeästi kuvista näyttämällä kertomaan oman ajatuksensa silloin, kun heidän on sitä vaikea sanallistaa. Tukikuvat ovat apuväline kommunikoinnissa, jolla viestintä tapahtuu (Papunet 2020). Lapsen ja ryhmän sensitiivinen havainnointi on pohja kaikelle rakentavalle ja ammatilliselle vuorovaikutukselle lapsen kanssa päiväkodin arjessa.

Havainnointi toimii tavoitteellisena ja systemaattisena työkaluna, kun sitä toteutetaan suunnitelmallisesti osana lapsilähtöistä arkea. Lapsilähtöinen arki edellyttää aikuisen taitoa havaita lapsen tapaa toimia, ajatella ja ymmärtää sekä lapsen syvimpiä toiveita, tunteita, tarpeita ja ikäkaudesta kumpuavia kehitystehtäviä. Hektisessä arjessa edellä mainittujen asioiden havainnointi edellyttää läsnäoloa ja havainnointitapahtumaan keskittymistä, jolloin lapsen niukatkin aloitteet ja tarpeet tulevat huomioituiksi, ja kaikki lapset saavat mahdollisuuden tulla aidosti kuulluiksi ja nähdyiksi (Wiman, A. 2022, 274-279).

Koko ammatillisen työskentelyni lähtökohtana on kiireetön, läsnäoleva kohtaaminen lasten kanssa. Yksilöllisesti jokainen lapsi huomioiden. Kiireetön ilmapiiri ja toimintatapa mahdollistavat myös lasten herkän, sensitiivisen havainnoinnin päiväkodin arjen ja sen leikkien tiimellyksessä. Vaikka arkemme päiväkodissa saattaa lapsimääristä johtuen tuntua hektiseltä, on opettajan omalla, rauhallisella ja kiireettömällä olemuksella suuri vaikutus lasten omaan olotilaan ja omantoiminnanohjaamiseen.

Ryhmäni lapsilla on enenevässä määrin tullut kaupunkileikki mukaan päivittäisiin leikkihetkiin. He rakentavat kaupunkia nimeltä Helsinki, sekä rakennuksia ja eri kaupungin elementtejä tähän aiheeseen liittyen. Puheet ja tarinat liittyvät paljon siihen, missä kukakin on milloinkin käynyt omassa kaupungissaan ja mitä katuja pitkin he ovat eri paikkoihin kulkeneet. Myös

kulkuvälineet ovat tällä hetkellä erittäin tärkeä kiinnostuksen kohde, ratikka- tai metromatkoista puhutaan päivittäin suurella intensiteetillä ja kysellään kavereilta, millä kulkuvälineillä he ovat kulkeneet mihinkin.

Aamupiireillä mallikaavaketta pohjana hyödyntäen kyselin lapsilta heidän mielenkiinnon ja innostuksen kohteitaan tällä hetkellä. ”No Helsinki, siellä on meidän koti, paljon ratikoita ja taloja!”, he vastasivat. Lapset halusivat siis mallintaa omaa kotikaupunkiaan ja niitä kohteita ja elementtejä, jotka ovat heille heidän päivittäisessä elämässään tuttuja ja tärkeitä. Päätimme, että ryhmätilaamme alkaa rakentumaan oma kotikaupunkimme sen monine elementteineen. Aloimme yhdessä ideoimaan, miltä kaupunki tulisi näyttämään ja mitä kaikkea sieltä löytyisi. Lapset selkeästi innostuivat kollektiivisesti aiheesta ja yhteinen into tempasi koko ryhmän mukaan suunnitteluprosessiin.

Huomasin yhteiseen projektiin lähdön myös lähentävän niin lapsia keskenään, kuin minuakin lapsiin, sekä toisinpäin. Meillä oli yhteinen idea, mitä lähdemme yhtenä porukkana työstämään. Suunnitteluvaiheeseen kuului myös paljon huumoria, kun lapset keksivät mitä mielikuvituksekkaimpia rakennuksia ja katuja kaupunkileikkiimme. Huumori on suuresti ihmisiä yhdistävä voima ja sen voima varsinkin varhaiskasvatuksessa yhteyden saamisessa lapseen on kiistaton.

Unkarilais-kanadalainen lääkäri ja lapsen kehityksen asiantuntija Gabor Matén mukaan ihmisen tärkeimmät tarpeet ovat turva ja aitous eli se, että tunnemme olevamme turvassa sellaisena kuin olemme ja voimme ilmaista tunteitamme sekä ajatuksiamme ilman pelkoa siitä, että meidät hylättäisiin niiden vuoksi. Turvaan kuuluu vahvasti yhteys toisiin ihmisiin. Yhteenkuuluvuuden tunne on myös yksi toimittaja ja kirjailija Emily Esfahani Smithin esittämistä neljästä merkityksellisyyden pilarista. Merkityksellisyyden tunteella on valtava vaikutus hyvinvointiimme, ja sen perusta on yhteys toisiin ihmisiin. Leikki toimii erinomaisena yhteyden luojana, joka on leikin edellytys (Troger, T. 2024, 33-36).

Heti viikon alkuun käyty keskustelu yhteisen leikin ideoinnista koosti ryhmäni lasten mielessä asian hyvin selkeäksi kokonaisuudeksi, jota oli helppo lähteä yhdessä työstämään. Yhteiset piirihetket, joilla keskusteluja kävimme, lähensivät myös ryhmää keskenään, kun jokaisen omia ideoita kuunneltiin rauhassa ja kiireettä, ja myös ryhmän lapset, keillä ei ole aina helppoa kertoa omista ajatuksiin yhteisesti uskaltautuivat kiireettömässä ja rauhallisessa, hyväksyvässä ilmapiirissä niitä kertomaan. Lapset myös kuuntelivat toistensa ideoita keskeytyksettä ja suurella mielenkiinnolla, mikä liittyykin vahvasti tähän ikäkauteen. 4-5-vuotias lapsi alkaa huomioida toisia ihmisiä entistä enemmän, eikä ole niin itsekeskeinen kuin ennen. (MLL 2024.)

Muistutin lapsille aina ennen varsinaisen yhteisen keskustelun alkua, kuinka tärkeää jokaisen oma ajatus ja ideointi on, sekä kuinka tärkeää on oman ajatuksensa ääneen sanomisen lisäksi

myös keskittyä rauhassa kuuntelemaan toisen ajatusta ja ideoita. Tämä onnistui ryhmässäni todella hienosti, ja aina keskustelun lopuksi kehuin lapsia kovasti siitä, miten upeasti he ovat oppineet kuuntelemisen ja keskittymisen taidon. Tosin olemme tätä jo toki koko syyskauden tunne- ja kaveritaitotuokioissa harjoitelleet, mutta opittuja taitoja täytyy päivittäin harjoittaa niiden ylläpitämiseksi, varsinkin siinä iässä, missä lapsen aivoissa muodostuu päivän aikana paljon uusia hermoyhteyksiä uusien asioiden oppimisen ja omaksumisen suhteen.

Noin kaksivuotiaana lapselle alkaa kehittyä kyky suunnitella omaa toimintaansa. Neljän vuoden iässä aivot kehittyvät jälleen voimakkaasti. Se näkyy muun muassa entistä sujuvampana puheen tuottamisena ja kielen ymmärtämisenä. Tämä aivojen kehitysvaihe on erityisen oleellinen myös sosiaalisten tilanteiden tulkitsemiselle nyt ja tulevaisuudessa. Lapsi alkaa ymmärtää, miten hänen oma käytöksensä vaikuttaa muihin tai miten esimerkiksi ristiriitoja kannattaa sovitella. (Aivoliitto 2024).

3.2 Viikko 2, lapsen yksilölliset haastattelut mallipohjaa käyttäen sekä pedagoginen dokumentointi

Toisen viikon tein pääsääntöisesti ns. iltavuorona, eli työvuoroni sijoittui klo 9.36-17.15 välille. Olikin mielenkiintoista, miten työvuorot vaikuttivat siihen, milloin pääsin pitämään lasten kanssa yksilöllisiä haastatteluja mallipohjaa hyödyntäen ja miten esimerkiksi lasten vireystilat päivän aikana vaikuttivat heidän kiinnostukseensa haastatteluun tai yhteiseen projektiimme.

Lapsen vireystila vaihtelee hyvin yksilöllisesti päivän mittaan. Siinä, missä toinen lapsi saattaa olla juuri aamuisin todella keskittynyt asioihin, ja keskittymisen herpaantuessa herkästi iltapäivällä, saattaa toinen vertainen toimia juuri päinvastoin. Lapsen yksilölliset vireystilat on hyvä ottaa huomioon kaikkea varhaiskasvatustoimintaa suunniteltaessa, niin myös tässä projektissa.

Ihmisen vireystila eli virkeyden taso vaihtelee vuorokauden aikana. Vireystilan ylläpitäminen ja säätöminen ylläpitävät toimintakykyä. Vireystilaan vaikuttavat esimerkiksi unen määrä, unen laatu, vuorokausirytmii, ateriarytmii ja ulkoilun määrä.

Liian korkea vireystila voi johtaa keskittymisen vaikeutumiseen, riehakkuuteen, keholliseen aktiivisuuteen, tarkkaavuuden ylläpitämisen vaikeuteen ja virhealttiuteen. Liian alhainen vireystila taas voi johtaa keskittymisen vaikeutumiseen, toiminnan hidastumiseen tai lamaantumiseen, passiivisuuteen, tarkkaavuuden ylläpitämisen vaikeuteen ja oman toiminnanohjauksen hidastumiseen.

Vireystilaa voi nostaa aktivoivilla ja liikunnallisilla harjoituksilla, valon määrää lisäämisellä tai virikkeiden lisäämisellä. Vireystilaa voi laskea rauhoittavilla ja rentouttavilla harjoituksilla, valon määrän vähentämisellä ja virikkeiden määrän laskemisella.

(Mielenterveystalo 2024).

Tämän viikon työvuorostani johtuen tein lasten haastattelut siis vähän myöhempanä ajankohtana vuorokaudesta kuin normaalisti, koska tullessani töihin lapset olivat jo ulkoilemassa. Hoidin yksilöhaastattelut niin, että kun olimme ulkoilun jälkeen kokoontuneet yhteiselle piirille, missä käymme läpi päivän struktuuria, saivat lapset sen jälkeen valita leikinvalintataulun avulla itselleen mieluisan tekemisen ja tänä aikana otin aina yhden lapsen kerrallaan kanssani legohuoneeseen, missä saimme rauhassa käydä lomakkeen kysymykset läpi. Aiemmin mainittu vireystila on etenkin näissä yksilöhaastatteluissa hyvä ottaa huomioon, lapset ovat ulkoilun jälkeen jo todella eri vireystiloilla ja yleensä valitsevat myös leikkinsäkin sen mukaan, kaipaako siihen hetkeen hiljaisempaa, rauhallista tekemistä vai enemmän aktiivista toimintaa.

Lapset suhtautuivat haastatteluihin todella vaihtelevasti. Jo etukäteen tiesin, että osalla lapsia on hyvin vaikeaa sanoittaa omaa tunnettaan tai ajatuksiaan, joten käytin haastattelun apuvälineinä niin tukiviittomia, kuvakommunikointia kuin pikapiirtämistäkin.

Kuvakommunikointi tarkoittaa kuvien käyttöä puheen ja sanattoman viestinnän rinnalla. Kuvalla voidaan viitata asiaan, jota ei pysty sanallisesti tai sanattomasti ilmaisemaan. Kuvalla voidaan myös havainnollistaa sisältöä, jonka ymmärtäminen on vaikeaa. Kuvat voidaan ottaa käyttöön vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin tueksi, vaikka kuvien merkitykset eivät olisi vielä selviä lapselle. Kuvat saavat merkityksensä näissä kommunikaatitilanteissa, ja sen jälkeen niitä voidaan käyttää ilmaisun välineenä viittaamaan kuvan esittämää asiaa. Kuvat voivat olla sanomalehdestä leikattuja, omia valokuvia, netistä tulostettuja tai itse piirrettyjä kuvia. Niiden avulla voidaan jäsentää toimintaa esimerkiksi pukeutumis- tai leikkitalanteissa, tukea keskustelua, kuvittaa päiväjärjestystä ja helpottaa arjen hahmottamista. (Aivoliitto 2024).

Otin tällä viikolla puolet lapsista haastatteluun ja ensi viikolla sitten toisen puolikkaan ryhmästä, koska halusin tässäkin asiassa säilyttää kiireettömän, rauhallisen ilmapiirin prosessin etenemisessä sekä antaa lapsille myös rauhassa aikaa pohtia omia ideoitaan ja ajatuksiaan. Haastatteluun olin varannut rauhallisen huoneen, joka mahdollisti lapsen aidon, kiireettömän kuulemisen hänen omista kiinnostuksen kohteistaan.

3.3 Viikko 3, lapsen yksilölliset haastattelut mallipohjaa käyttäen sekä pedagoginen dokumentointi

Tällä viikolla pohdin paljon omaa tapaan olla läsnä, kommunikoida, nähdä ja kuulla sekä ennen kaikkea kuunnella lasta. Lähestyvä joulun mahdollisti pienemmässä ryhmässä toimimisen, koska suurin osa yksikömmen lapsista oli jo joululomalla. Oman ryhmäni lapsista oli puolet paikalla ja olikin mielenkiintoista havainnoida, miten se vaikutti lasten viireystilaan sekä ryhmässä toimimiseen. Lähestyvää joulua ei voi tässä kohdissa sivuuttaa, koska se on lapselle emotionaalisesti todella jännittävää aikaa. Huomasin, että jokaisella oli suuria haasteita keskittyä mihinkään pitkäkestoiseen tekemiseen ja jännitys purkautui myös erilaisina emotionaalisina purkauksina, toisilla voimakkaana itkukohtauksina, toisilla niin, että he kaipasivat paljon syyliä.

Tiesin jo etukäteen, että ryhmäni oli tällä viikolla pienempi, joten olin jaotellut lasten yksilöhaastattelut niin, että jätin tälle viikolle haastattelut heille, keiden tiesin vielä olevan paikalla. Lapset ovat ryhmänä innostuneet kovasti yhteisestä projektistamme, joka tuli ilmi niin haastatteluissa kuin siinäkin, miten se kiinnitti lapset yhteiseen tekemiseen kaikesta tulevan joulun jännittyneestä odotuksesta huolimatta.

Tällä viikolla sain siis kaikki haastattelut tehtyä. Tein ne heti alkuvuikosta, niin loppuviikko rakentui juuri sille kiireettömälle yhdessä olemiselle ja tekemiselle, mikä onkin yksi tärkeimpiä omia arvoja toimia varhaiskasvatuksessa. Kuten aiemmin mainittu, tällä viikolla oli rauhassa aikaa pohtia omaa olemista, toimimista ja vuorovaikutusta lasten kanssa. Pohdin myös paljon, miten kehittää jatkuvasti omaa ammatillisuutta ja mihin suuntaan haluan sitä kehittää, mitkä ovat ne sisäiset arvot ja viitekehykset, joihin vuodesta toiseen perustan toimintani jaksakseni toimia tässä ihanassa, mutta toki vaativassa ja haastavassa ammatissa.

Ammatillisuuden ja asiantuntijuuden kehittyminen on uuden oppimista ja asioiden syvempää ymmärrystä. Uuden oppiminen edellyttää käytössä olevien toimintatapojen kriittistä, rakentavaa, avointa, jatkuvaa ja muutosta pelkäämätöntä tarkastelua sekä uudistavaa asennetta omaan työhön ja työtapaan. Mistä kasvatuksen ammattilainen voi sitten tietää, onko hänellä riittävästi osaamista, ja millaisiin kehittämisen kohteisiin olisi hyvä seuraavaksi suunnata huomiota? Entä miten kokemuksesta voi oppia?

Reflektiivisyys asiantuntijan työssä on sitä, että sekä oma minuus että ammatillinen toiminta otetaan tarkastelun kohteeksi, ja havaintojen pohjalta pyritään toiminnan kehittämiseen. Asiantuntijuus ja ammatillisuus eivät ole staattisia ominaisuuksia, jotka saavutetaan esimerkiksi koulutuksen ja kokemuksen myötä, vaan toimintatapojen, joihin kuuluu jatkuva ja uudistava itsereflektio. Ammatillinen reflektio on rauhoittumista oleellisten asioiden ja tuntemusten äärelle siten, että tavoitteena on oman ymmärryksen lisääminen ja osaamisen kehittyminen. Reflektiivinen toimintatapa auttaa tulemaan tietoisiksi urautuneista, ehkä

kapeutuneista ja vanhentuneistakin toiminta- ja ajattelutavoista (Peura, Kaila & Helin-Salmivaara 2020).

Tätä ajatusta pohdin paljon tällä viikolla. Minulla on alalle tulemisestani lähtien ollut valtava halu ja tarve nimenomaan syvemmin ymmärtää lasta, syitä hänen toimintansa taustalla sekä hänen omasta perhekulttuuristaan tulevia malleja ja toimintatapoja sekä niiden vaikutusta lapsen käyttäytymiseen ja toimintatapoihin. Ajattelen, että vain sillä, että meillä varhaiskasvattajilla on aito ja rehellinen halu ymmärtää lasta syvemmin, on rakentava ja lasta tukeva malli, josta voimme loputtomasti ammentaa uutta tietoa itsellemme toimia arjessa vastaantulevissa haastavissa kasvatustilanteissa. Onneksi tässäkin asiassa kukaan ei koskaan ole täysin valmis ja joka ikinen hetki voimme oppia uutta lasta ja hänen ympäristöään tarkasti havainnoimalla.

Lapset kaipasivat tällä viikolla paljon läheisyyttä, he hakeutuivat lähelle sekä syliin paljon useammin kuin normaalisti ja tällä viikolla lanseerasimmekin uuden käsitteen ”halikasa”. Iltapäivällä, kun lapset olivat syöneet välipalan, kokoonnuimme yhteen ihan lähelle toisiamme, ”kuin pingviinit”, sanoin lapsille. Olimme yhdessä suuressa halikasassa ja siitä jokainen lähti sitten omiin puuhiinsa ja leikkeihinsä, kun siltä tuntui.

Tässäkin mietin jälleen huumorin ja läheisyyden merkitystä lapsen arjessa. Olemme toimineet tämän ryhmän kanssa yhdessä jo niin kauan, että välillemme on kehittynyt jo keskinäinen luottamus ja kyky suhtautua toisiimme hyvin luontevalla ja lempeällä tavalla. Kuitenkin tällaiset hetket, kun keksimme yhdessä jonkun hauskan, meitä ryhmänä yhdistävän asian, ovat aina suurta iloa ja lämpöä itsessäni tuottava asia. Tällä viikolla siis silittelin ja halailin sekä pidin lapsia sylissä mahdollisimman paljon ja huomasin sen selvästi vaikuttavan jännitystä lieventävästi ja rauhoittumista lisäävästi. Joulua saa siis jo tulla.

3.4 Viikko 4, yhteisten ideoiden kerääminen

Joulu ja muut pyhät ovat takanapäin ja lapsiryhmät täytyivät tällä viikolla taas iloisesta puheensorinasta ja jälleennäkemisen riemusta. Mielenkiintoista oli huomata, kuinka jälleen vireystilaa ajatellen lapset olivat todella eri intensiteetillä mukana viikon alussa kaikessa yhteisessä toiminnassa. Lapset, joilla oli pitkä joululoma takana, olivat selvästi pitkäjänteisempiä toimimaan keskittymistä vaativissa tehtävissä kuin he, keillä ei ollut lomaa ollut. Tämä oli siis vain mielenkiintoinen havainto, perheillä on toki erilaisia tilanteita, joiden johdosta lomaa ei ole ollut mahdollisuutta pitää.

Tämän otimme toki päivystysaikana huomioon monella tavalla, keskityimme rauhalliseen yhteiseen leikkiin ja yhdessä olemiseen, pidimme lapsia entistä enemmän sylissä ja rauhoitimme päivärytmimme kaikin tavoin. Loma tekee niin aikuiselle kuin lapselle hyvää, ja

he, keillä ei syystä tai toisesta mahdollisuutta lomaan ole, on hyvä myös hieman rauhoittua vuoden loppuksi erilaisin keinoin, mm. satuja kuuntelemalla, satuhieronnalla ja eläinjoogalla.

Erlaisista vireystiloista riippumatta ryhmäni lapset olivat innokkaana mukana jälleen yhteisessä toiminnassa. Leikkiympäristöstä heräsi paljon uusia ideoita, kaupunkileikki alkoi laajenemaan eläinten talvimetsäksi nimettyyn leikkipisteeseen, jota aloimme yhdessä ideoimaan jälleen eteenpäin sekä hahmottelemaan, mitä kaikkea metsästä löytyisi. ”Eläimille suoja! nuotio! paljon lunta! tähtitaivas! Ryhmä alkoi pohtimaan jälleen hienolla yhteisellä innolla, mihin meidän kaupunkimme rakentuisikaan taas laajemmin. Olen aiemmin työskennellyt vuosia Reggio Emilia-pedagogiikkaan pohjautuvassa päiväkodissa ja tämänkaltainen hetkessä eläminen, ja ideoiden hetkittäinen vaihtuminen on itselleni hyvin tuttu tapa toimia lasten kanssa. Se, jos mikä on lasta osallistavaa ja lapsilähtöistä kasvatusta. Oppimisen prosessit etenevät yhtenäisinä projekteina, ns. projektioppimisena, joka kuljettaa yhdessä lapsista lähteneitä ideoita ja oppimisen kokonaisuuksia eteenpäin joustavasti ja luovasti, monia eri oppimisen metodeja hyödyntäen.

Reggio Emilia-pedagogiikan filosofia pohjautuu yhteisön arvoihin, joita ovat lasten ja aikuisten oikeus olla oman elämänsä tärkeitä toimijoita, moninaisuuden kunnioitus, demokratia ja osallisuus, oppiminen, leikki, ilo ja tunteet. Reggio Emilia-pedagogiikka kehitettiin 1960-luvulla Pohjois-Italiassa Reggion kaupunkiosassa Po-joen laaksossa. Kyseistä aluetta kutsutaan yhteistoiminnallisuuden kehdeksi. Toisen maailmansodan päättyessä kaupungin laidalla sijaitsevan Villa Cella-kylän naiset päättivät perustaa sekä omille lapsilleen, että sodan pakolaislapsille uutta elämää rakentavan, vanhempien omistaman ja johtaman esikoulun ensimmäisenä koko Italiassa. Esikoulun avulla he halusivat taata lapsille tulevaisuuden ilman sota. Naiset kutsuivat opettajaksi Loris Malaguzzin (1921-1994). Hän oli opiskellut pedagogiikkaa ja psykologiaa, sekä kirjoitti runoja. Loris Malaguzzia kutsutaan Reggio Emilia-pedagogiikan isäksi, joka puhui lämmöllä lapsen oikeuksista kaikille yhteiseen kouluun.

Reggiolainen pedagoginen ajattelu- ja toimintatapa ovat tulleet tunnetuiksi maailmalla 1980-luvulta lähtien. Loris Malaguzzi palkkasi jokaisen esikouluun taideopettajan, jonka tehtävänä oli tuoda lasten arkeen yllätyksellisyyttä ja uusia näkökulmia. Taidekasvattajan mukana olo saattoi aiheuttaa sen, että Suomessa Reggio Emilia-pedagogiikka on pidetty pitkään painottuneena taidekasvatuksen näkökulmasta. Kysymyksessä on kuitenkin kokonainen sosiologinen tapa suhtautua lapseen ja koko elämään.

Reggio Emilia-pedagogiikassa korostetaan ympäristön merkitystä lapsen kehitykselle; myös ympäristö opettaa lapsia. Tärkeää on tehdä ympäristö erityisesti sellaiseksi, että siellä on mahdollista kohdata toiset lapset. Reggiolaisen pedagogiikan mukaan lasten odottamattomissa kohtaamisissa lapset oppivat, että on olemassa monimerkityksellisyyttä,

epäsäännönmukaisuutta ja muutosta. Oppimisympäristöä voidaan rakentaa yhdessä lasten kanssa. Virikkeellinen ympäristö järjestetään siten, että välineet ovat lasten saatavilla ja käytettävissä. (reggioemiliayhdistys 2024).

Yllä oleva pedagogisen suuntauksen kuvaus on ollut itselleni aina hyvin luontainen tapa toimia niin lasten, kuin ylipäätään kaiken ikäisten ihmisten kanssa. Vahvan pohjan Reggio Emilia-pedagogiikkaan sain kuitenkin työskenneltyäni vuosia kyseisen pedagogisen suuntauksen päiväkodissa ja edelleen nuo samat arvot johtavat tapaan olla ja toimia lasten kanssa. Lasta kuullen, hänen ajatuksiaan ymmärtäen ja lasta täyteen potentiaaliinsa kannustaen ja tukien.

Tällä viikolla olen jälleen pohtinut vahvasti tätä lasten tapaa olla ja liittyä yhteisönä toisiinsa. He ovat vilpittömän iloisia ja onnellisia joka aamu toisensa tavatessaan ja yhteinen tekeminen ja yhteiset ideat tulevat luovasti heti tapaamisen jälkeen toimintaan mukaan luoden leikille oman tarinansa. Ajattelen, että tästäkin asiasta meillä aikuisilla olisi paljon opittavaa lapsilta. Siinäkin jälleen yksi hyvä syy hidastaa tahtia ja keskittyä havainnoimaan lapsen tapaa toimia vertaistensa kanssa. Luova ajattelu- ja toimintatapa tuovat myös omaan työhön suhtautumiseeni rentoutta ja hetkessä elämistä. Se on myös omiaan poistamaan stressiä, koska ideat ja uusien leikkipisteiden aiheet voivat saada ensimmäisen sysäyksensä lähes mistä tahansa, ja koskaan ei tiedä, mitä yllätyksellistä ideaa lapsilta seuraavaksi tulee, on vain osattava pysähtyä, kuunnella ja innostua yhdessä lasten kanssa.

Ryhmän ideointi eläinten talvisesta satumetsästä oli siis johtotähtenä tämän viikon yhteiselle tekemiselle. Aihetta kehiteltiin ja pohdittiin, miten metsä alkaisi rakentumaan ja mitä kaikkea tarvitsemme sen rakentamiseen. Kiersimme lasten kanssa yhdessä yksikköimme ryhmät läpi keräämässä aiheeseen liittyvää materiaalia ja päätimme ensi viikon alusta alkaen alkaa rakentamaan kaupunkileikkimme laidalla sijaistevaa satumetsää.

3.5 Viikko 5, yhteisten ideoiden toteuttaminen oppimisympäristöön

Tämän viikon tein avausvuoroa eli työvuoroni sijoittuivat klo 7-14.39 välille. Päätin kirjoittaa tällä viikolla päiväkirjaa enemmän päiväkohtaisesti, jolloin varhaiskasvatuksen opettajan työnkuva aukeaa vielä konkreettisemmalla tasolla ja prosessi ideoiden työstämisestä osaksi oppimisympäristöä eli uusia leikkipaikkoja tulee vielä selkeämmin näin esille. Tällä viikolla pohdin paljon jälleen lasten yksilöllisten vireystilojen vaikutusta lapsen osallisuuden toteutumiseen ja yleiseen asioihin osallistumiseen.

Maanantai

Aloitin työpäiväni siis klo 7. Olin valmistellut lapsille jo valmiiksi rauhallisia leikkipisteitä sekä pöytähommia, joista jokainen voi jo tullessaan päiväkotiin valita itselleen sen hetkiseen vireystilaan sopivaa tekemistä. Vastaanotin ensimmäiset lapset rauhallisessa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Monet lapsista olivat vielä todella uneliaita ja he valitsivatkin heti rauhallista satukirjojen selailua sekä rakentelua rauhallisessa nurkkauksessa. Se, että lapsi saa valita heti aamusta itselleen sen hetkiseen olotilaan mieluisaa tekemistä, on suuri merkitys siinä, että hänen päivänsä alkaa mahdollisimman mukavasti ja jo heti aamusta lapsen oma osallisuus toteutuu sekä hän pääsee aloittamaan päivänsä varhaiskasvatuksessa täysin omaan tahtiinsa.

Aamupalan jälkeen siirryimme suunniteltuun toimintaan, joka oli lasten suunnitteleman eläinten talvimetsän rakentamista. Kysyin lapsilta, miten he halusivat tänään metsää edistää ja heidän ideansa vaihtelivat askartelusta seinämaalausten tekemiseen. Lasten osallisuus näkyi vahvasti, kun annoin heidän valita materiaaleja ja toteutustapoja. Tämä lisäsi selkeästi yhteistä innostusta ja sitoutumista tekemiseen.

Lapset rakentelivat aktiivisesti uusia asioita metsään ja reilun tunnin puuhasteltuamme lähdimme ulkoilemaan. Ulkoleikeissä huomasin, että osalla lapsista energia oli jo todella korkealla, kun taas osa lapsista kaipasi selkeästi rauhallisempaa tekemistä. Järjestin osalla vähän vauhdikkaampia perinneleikkejä, joiden säännöt olivat jo kaikille tuttuja, sekä osalle rauhallisempaa tekemistä, esimerkiksi hiekkalaatikolla hiekka-lumirakentelua. Vireystilojen huomioiminen on todella tärkeää myös ulkoilussa, se liittyy vahvasti kokopäiväpedagogiikkaan sekä auttaa kaikkia lapsia nauttimaan ulkoilusta.

Kokopäiväpedagogiikka viittaa toiminnan ajallisiin rakenteisiin. Voidaankin sanoa, että kokopäiväpedagogiikka tähtää kokonaisvaltaisen pedagogisen toiminnan ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edustaman ajattelun mukaiseen toimintarakenteeseen, jossa pedagoginen tavoitteenasettelu ulottuu kaikkiin, ennalta suunniteltuihin sekä spontaaneihin, päivän tilanteisiin. Varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet kulkevat tietoisesti henkilöstön työssä koko päivän ajan, erilaisissa toimissa ja tilanteissa. Tässä toimintarakenteessa käsitteellinen tarttuminen arjen rakenteisiin sekä ajatus pysyvyyden ja muutoksen tasapainosta on arjen, rutiinien ja ajallisuuden näkökulmasta keskeinen (Lämsä 2021).

Päivän päätteeksi kotiin lähtiessä mietin, kuinka mukava tunne on, että edelleen näiden vuosien jälkeen nautin työstäni paljon ja saan lapsilta valtavasti energiaa ja iloa. Olin myös tyytyväinen, miten mukavissa ja innostuneissa tunnelmissa yhteinen projektimme oli lähtenyt käyntiin ja odotan jo, kuinka hieno paikka tästä lasten suunnittelema kaupungista tuleekaan.

Tiistai

Päivä alkoi jälleen tutulla rauhallisella aamulla. Muutama lapsi tuli heti leikkimään rakentelupisteelle ja muutama lapsi halusi piirtää ja maalata. Annoin jälleen lasten valita aamutoiminnan, jotta siirtymä kotoa päiväkotiin olisi mahdollisimman sujuva ja pehmeä.

Aamupäivällä meillä oli liikuntatuokio salissa. Kysyin lapsilta, millaisia liikuntaleikkejä he halusivat leikkiä ja päädyimme yhdessä esterataan ja hippaan. Huomasin, että osa lapsista väsyi nopeasti ja alkoi sen vuoksi olemaan passiivinen osallistumisessa yhteiseen toimintaan, joten lisäsin väliin hengähdystaukoja, jolloin venyttelimme ja rauhoituimme hetkeksi. Otin liikuntahetken mukaan myös projektimme talvimetsän eläimiä ja liikuimme eläinten tavalla esteradalla.

Lounaan jälkeen menimme totutusti lepoaikaan, jossa huomioin yksilöllisesti lasten rauhoittumiskeinot, toiset kaipaavat rauhallista silittelyä rentoutuakseen ja toiset haluavat taas olla vain omissa oloissaan. Kummatkin näistä tavoista mahdollistetaan lapsille luoden näin rauhallinen ja rentouttava palautumishetki päivään ennen yhteistä iltapäivän puuhastelua.

Työpäiväni päättyi jälleen klo 14.39. Työpäivän päätteeksi pohdin sen tärkeyttä, miten lapset täytyy ottaa yksilöllisesti huomioon ja mikä merkitys sillä on jokaisen lapsen tunteelle siitä, että juuri hänen ajatuksensa ovat tärkeitä ja hänet huomioidaan juuri omana itsenään.

Keskiviikko

Ensimmäisten lasten tultua päiväkotiin huomasin, että osa lapsista oli selkeästi tavallista väsyneempiä. Sovelsin aamun toimintaa niin, että laitoin tarjolle vain pehmoeläinleikkejä ja rauhallista pöytäpuuhastelua.

Päivän aikana rakensimme taas lisää eläinten satumetsää ja annoin lapsille jälleen mahdollisuuden valita itse materiaaleja ja tapoja rakentaa leikkipistettään. He innostuivat tekemään yhdessä lintuja metsän kattoon roikkumaan ja ihastelimme yhdessä, miten hienoja niistä tulikaan valmiina. Tarkkailin jälleen lasten vireystiloja; toiset jaksoivat sinnikkäämmin askarella kuin toiset, mutta kaikki saivat lintunsa valmiiksi ja ripustimme ne yhdessä metsän yläpuolelle roikkumaan.

Ryhmäni lapset olivat tänään jostain syystä todella tavallista väsyneempiä, joten iltapäivän ohjelmamme oli rauhallinen. Piirtelimme kuvia satumetsästä sekä luimme yhdessä eläintarinoita, projektiimme liittyen. Sensitiivisyys lasten havainnoinnissa on tärkeää siksi, että opettajan täytyy olla joustavasti valmis mukauttamaan toimintaa niin, että se palvelee juuri sen hetkistä olotilaa kaikista parhaiten.

Torstai

Aamu oli rauhallinen ja annoin lasten jälleen valita päivän aloitusleikit. Osa lapsista halusi tehdä palapelejä, kun taas osa innostui rakentamaan isoa junarata jumppasaliin.

Päivän teemanamme oli musiikki. Kokoonnuimme saliin yhdessä soittamaan, laulamaan sekä leikkimään musiikin tahdissa. Torstaisin toimimme aina musiikkituokioissa naapuriryhmän kanssa yhdessä, jolloin ryhmämme on paljon suurempi ja yhdessä musisoimisen ilo tarttuu koko suureen porukkaamme! Osallisuus toteutui tuokiossamme niin, että lapset saivat halutessaan itse vuorotellen esittää yleisölle lauluja ja leikkejä ja esitykset saivat aina yleisöltä raikuvat aplodit.

Lounaan ja lepo hetken jälkeen luimme vielä eläintarinoita, joiden innoittamana lapset halusivat rakentaa vielä eläinten metsään lisää eläimille talvisuojia. Työpäiväni päättyi jälleen tuttuun aikaan klo 14.39 ja olin tyytyväinen päivän kulkuun sekä iloisella mielellä yhteisestä hauskastä musiikkihetkestä ison porukan kanssa.

Perjantai

Viikon viimeinen päivä alkoi tuttuun tapaan klo 7. Aamulla lapset olivat iloisia lähestyvästä viikonlopusta ja kertoivat innokkaana viikonloppusuunnitelmiaan, mutta osa lapsista oli selkeästi viikosta jo hieman väsyneitä. Annoin heidän valita mieluisia tekemisiä ja osa jatkoi eilen kesken jäänyttä isoa junarataa jumppasaliin.

Aamupäivällä pidimme rauhallisen ja rentouttavan eläinjoogatuokion, jonka lapset itse ehdottivat. He ovat selkeästi innostuneet eläinten metsän projektistamme ja aiheet alkavat näkyä jo kaikessa tekemisessämme. He saivat valita omat eläinjoogaliikkeensä ja suunnitella oman ”metsäseikkailun” joogan muodossa. Tämä auttoi vireystilojen tasapainottamisessa ja rauhoitti tunnelmaa.

Iltapäivällä järjestimme jälleen jo tutuksi tulleen, perinteisen perjantaidiscon. Tämä perinne on jatkunut jo pitkään päiväkodissamme ja se on lapsille aina viikon kohokohta, josta puhutaan paljon vanhempien mukaan kotonakin! Discossa lapset saivat esittää lempikappaletoiveitaan ja siihen osallistuvat yksikköme kaikki ryhmät. Tämä on aina hyvä päätös viikolle, sillä lapset saavat purkaa energiaa ja samalla he saavat koko taloa yhdistävän tärkeän yhteisöllisyyden kokemuksen joka viikko.

Työpäiväni loppui jälleen samaan aikaan klo 14.39. Olin tyytyväinen siihen, kuinka lasten osallisuus oli kuljettanut viikon eri toimintoja joustavasti eteenpäin ja yksilöllisten vireystilojen huomioiminen auttoi jokaista lasta löytämään jälleen paikkansa ja viihtymään ryhmässämme.

3.6 Viikko 6, yhteisten ideoiden toteuttaminen oppimisympäristöön

Tämän viikon työpäiväni olivat jälleen todella monipuolisia ja vaihtelevia, täynnä mukavaa puuhaa ja vuorovaikutusta lasten, huoltajien ja omien kollegojeni kanssa. Työskentelin pääsääntöisesti ns. sulkuvuorossa, eli työaikani sijoittui klo 9.36-17.15 välille. Työvuoro on jälleen erilainen kuin muut vuorot, lapset ovat jo pitkälti olleet ulkoilemassa töihin saapuessani ja odottavat jo kovasti sisäpuuhiin pääsyä, vanhan tutun projektimme pariin. Sulkuvuoroon saapuessani menen usein sisälle hetkeksi viettämään SAK-aikaa (suunnittelu, arviointi ja kehittäminen) ja suunnittelemaan päivän toimintoja, jolla varmistan jälleen kerran, että tämänkin päivän toiminta on pedagogisesti suunnitelmallista ja tavoitteellista.

Viikon keskiöön nousi jälleen meille jo hyvin tärkeäksi muodostunut eläinten talvimetsä-projekti, jolle on rakentunut jo kokonainen suuri nurkkaus puineen ja metsälampineen. Lasten suunnitelma omasta kaupungistaan on rakentunut siis talojen ja metroradan vieressä olevaksi eläinten talvimaailmaksi, joka on rikastuttanut leikkiä ja mielikuvitusta selkeästi varsinaista kaupunkileikkiä enemmän. Tämä on opettajan aina hyvä ottaa huomioon lasten osallisuuden huomioimisessa; suunnitelmat voivat vaihtua lennossa ja uusi idea kiinnittääkin lapset leikkiin paljon tiiviimmin mukaan kuin varsinainen alkuperäinen idea. Ja tämä on luovuuden vaalimisessa myös tärkeää, ideat elävät ja saavat uusia näkökulmia, niihin rakentuu erilaisia uusia kerroksia koko ajan ja opettajan tärkeä tehtävä tässä on kannatella projektin ja oppimisympäristön rakentamisen kulkua esteettä ja lapsen luontaista uteliaisuutta ja intoa ruokkien. Olemme talvimetsän rakentumisen yhteydessä myös puhuneet paljon eläimistä, luonnosta ja siihen liittyvistä asioista ja ilmiöistä, ja näin ollen oppimisympäristön rakentuminen on myös tukenut lasten luontosuhteen kehittymistä ja vahvistanut heidän ymmärrystään luonnon ilmiöistä.

Rikastutimme tällä viikolla talvimaailmaamme lisäämällä leikin taustalle mm. erilaisia ääniä ja seinille heijastettavia metsäeläinten kuvia ja pohdimme yhteisesti, miten eri metsäeläimet pärjäävät koko talven luonnossa. Ryhmän lapset osallistuivat innokkaasti keskusteluun ja toivat esiin omia kokemuksiaan ja tietämystään esimerkiksi siitä, kuinka jäniksen turkin väri muuttuu talveksi. Kun lapsi pääsee itse rakentamaan mieleistään oppimisympäristöä, lisää se näin hyvin luontaisesti lapsen omaa mielenkiintoa ja tiedonhalua myös kaikkea sitä kohtaan, mikä kyseiseen teemaan liittyy. Kysyin myös aamupiirillä lapsilta, mitä he haluaisivat oppia projektimme ja uuden leikki- ja tutkimuspisteemme avulla ja kirjasin heidän toiveitaan ylös. Nämä kaikki asiat ovat tärkeitä sen kannalta, että lapsen oma ääni ja ajatus tulee mahdollisimman aidosti ja selkeästi kuuluviin ja näin ollen hän saa mahdollisuuden vaikuttaa toiminnan suuntaan ja projektin etenemiseen.

Teimme viikon aikana myös metsäretken, joissa tavoitteenamme oli etsiä eläinten jälkiä lumesta ja havainnoida talvista luontoa ja sen elämää ympärillämme. Ennen retkeä lapset

saivat piirtää omiin ”tutkimusvihkoihinsa” millaisia eläinten jälkiä he haluaisivat nähdä. Nämä retkien ennakkotehtävät virittävät lapset aina innokkaaseen tutkimusleikkiin ja tärkeää on myös ymmärtää, että lapselle retki alkaa jo ihan sieltä päiväkodilta, ennen kuin on edes portista päästy lähtemään ulos. He alkavat mielessään jo kuvitella, mitä kaikkea retkeltä tulee löytymään.

Retken aikana löysimme jäniksen, oravien sekä eri lintujen jälkiä, ja keskustelimme siitä, mitä eläimet tekevät talvella ja mistä ne löytävät ruokaa. Meillä oli myös tabletti mukana, millä lapset saivat ottaa kuvia jäljistä, mikä lisäsi heidän osallisuuttaan ja mahdollisti retken ideoiden ja nähtyjen asioiden jatkotyöstämisen päiväkodilla osaksi oppimisympäristöämme.

Keskiviikon ja torstain ohjelmaan olin suunnitellut pienryhmätyöskentelyä sisätiloissa. Jaoin lapset pieniin porukoihin heidän kiinnostuksen kohteidensa mukaisesti. Osa lapsista halusi rakentaa eläinten pesiä eri askartelumateriaalien avulla ja osa porukasta halusi tehdä taideteoksia piirtäen ja maalaten metsäretkellä otettujen valokuvien pohjalta. Nämä taideteokset liitimme osaksi oppimisympäristöämme, teimme niistä talvimetsän seinälle taidenäyttelyn.

Pienryhmätyöskentelyssä lapsen oma osallisuus korostui vahvasti, sillä jokainen sai vapauden päättää, millä tavalla hän haluaa työstää oppimisympäristöämme eteenpäin ja luoda siitä taas entistä hienompaa ja elämyksellisempää. Osa lapsista innostui keksimään satuja talvisesta metsästä ja sen eläimistä, mikä vahvisti niin kielellistä- kuin sosiaalistakin kehitystä. Kirjasin ylös lasten keksimät tarinat ja pohdimme, valmistaisimmeko niistä vielä keväällä pienen näytelmän. Pienryhmätoimintatyöskentelyssä varmistin, että jokainen ryhmäni lapsista pääsi osallistumaan omalla tavallaan ja kannustin eteenpäin, jos tilanne näytti siltä, että lapsen oli viireystilasta johtuen haastava kiinnittyä pienryhmätoimintaan mukaan.

Viikon viimeisenä päivänä järjestin lapsille työpajan, jossa yhdistimme tiedollista oppimista ja luovaa ilmaisua. Lapset pääsivät tutustumaan erilaisiin eläinten talvehtimistapoihin, kuten talviuuneen ja ravinnon varastointiin. Seuraavaksi lapset saivat rakentaa jälleen eläimille suojaisia pesiä ja talvehtimisaikkoja erilaisista luonnon- ja kierrätysmateriaaleista. Keskustelimme yhteisesti myös luonnon suojelemisesta sekä jokamiehen oikeuksista, ja lapset toivat esille omia ajatuksiaan luonnon suojelemisesta, jotka kirjasin ylös. Tämä oli jälleen hyvä käytännön esimerkki siitä, kuinka lasten näköinen, lapsen osallisuutta vahvistava oppimisympäristön rakentuminen voi laajentua näin luontevasti myös laajempiin ympäristökasvatuksen teemoihin.

Päivän lopuksi kokosimme vielä yhteisellä piirillä lasten omia kokemuksia projektin etenemisestä, ja mitä he ovat oppineet matkan varrella. Jokainen lapsi sai vuorotellen kertoa, mikä juuri hänelle on tärkeintä ja mieluisinta tässä projektissa ja mitä hän on oppinut. Selasimme myös yhdessä lasten kasvun kansioita, joihin olemme keränneet kuvia ja

lasten tuotoksia projektion eri vaiheista. Lapset osallistuivat myös arviointiin kertomalla, miten uusi leikkipiste oli heidän mielestään rakentunut ja mitä he haluaisivat siihen tehdä seuraavaksi. Näin lapset saivat jälleen kokemuksen osallisuudestaan ja omista vaikuttamisen mahdollisuuksistaan.

Ryhmä on jälleen tällä viikolla ollut tosi innokkaana rakentamassa oppimisympäristöämme, ja eläinten talvimetsä onkin tarjonnut lukemattomia mahdollisuuksia lapsen omaan aktiiviseen osallistumiseen. Lapset ovat saaneet vaikuttaa projektiin omien kiinnostuksen kohteidensa kautta ja tuoda esiin omia näkemyksiään ja kokemuksiaan. Yhteinen aktiivinen tekeminen on lisännyt myös lasten motivaatiota, kiinnostumista yhteiseen tekemiseen sekä oppimisen iloa. Heillä on ollut mahdollisuus valita eri toimintatapoja, mikä on tukenut yksilöllisiä vahvuuksia. Sen lisäksi oppimisympäristön rakentaminen yhdessä lasten kanssa on lisännyt monialaista oppimista, jossa ovat yhdistyneet niin kielellinen, motorinen kuin sosiaalinenkin kehitys.

Tämä viikko osoitti itselleni jälleen kerran, kuinka tärkeää on antaa lapsille mahdollisuus vaikuttaa omaan oppimiseensa itse tehdyn ja suunnitellun oppimisympäristön kautta. Osallisuuden kautta lapsi saa vahvistusta omalle itsetunnolleen ja kokee oppimisen merkityksellisenä. Projektin kautta lapsi saa toki uusia tietoja ja taitoja, mutta kaikista tärkeintä on kuitenkin lapsen oma innostuksensa asiasta ja rento ja hauska yhdessä tekemisen meininki.

3.7 Viikko 7, uudenlaisen oppimisympäristön kokonaisvaltainen käyttöönotto ja hyödyntäminen

Tämän viikon tein lähinnä avausvuoroa, joten pääsin jälleen jo heti aamusta asti aistimaan sitä tunnelmaa ja vireystilaa, millä kukin lapsi tulee päiväkotiin. Viikko alkoi koko ryhmällämme innostuneissa ja viikonlopun levänneissä tunnelmissa. Emme lähteneet heti aamupalalta ulos, vaan palasimme lasten kanssa tarkastelemaan heidän aiemmin yhdessä rakentamaansa uutta leikkipistettämme eli eläinten talvimetsää. Metsä oli syntynyt siis viikkojen yhteisen suunnittelun ja rakentelun tuloksena; lapset olivat valinneet materiaaleja, askarrelleet eläimiä, piirtäneet ja maalanneet puita ja mm. muotoilleet metsään lumikinoksia pumpulista ja valkoisesta huovasta. Metsässä oli myös pieniä talvipesiä, joissa karhut ja ketut voivat ”nukkua talviunta”.

Pidimme, kuten tavallista, päivän alkuun heti aamupiirin, missä käymme joka päivä läpi mikä viikonpäivä, kuukausi ja vuosi on menossa, sekä mitä päivän ohjelmamme pitää sisällään. Aamupiirin jälkeen lapset palasivat jälleen metsän äärelle. He keksivät eläimille seikkailuja ja kehittivät tarinoita siitä, miten eläimet selvisivät talvesta. Meillä on käytössämme aina vapaasti valittavissa myös roolipukuja, jotka ovat olleet tässä metsäleikissä todella aktiivisessa käytössä. Lapset laittoivat päähänsä karhun, ketun ja jäniksen hattuja. Lapsilla heräsi yhteinen idea järjestää Metsän juhlat, jossa kaikki eläimet kokoontuivat yhteen

viettämään talven juhlaa ja kaikkien syntymäpäiviä. Leikeissä näkyi lasten mielikuvituksen rikkaus ja kaikki olivat tosi iloisia ja ylpeitä omasta kädenjäljestään metsän rakentumisessa.

Seuraavana päivänä jatkoimme eläinten talvimetsän tutkimista oppimisen näkökulmasta. Päätimme pitää pienen metsäseikkailun, jossa lasten tehtävänä oli kertoa toisilleen metsän eläinten talvitavoista. Osa lapsista kertoi oppineensa, että karhut nukkuvat talviunta, kun taas jotkut tiesivät kertoa, että osa linnuista muuttaa aina talveksi etelään.

Roolileikit talvimetsässä jatkuivat iltapäivällä. Lapset jakautuivat ryhmiin, joissa osa oli metsänvartijoita ja osa metsän eläimiä. Metsänvartijat pitivät huolta siitä, että kaikki eläimet olivat turvassa ja että kaikille riitti ruokaa. Leikki sujui hyvässä yhteistyössä, siihen osallistui kaikki ryhmäni lapset ja jokainen lapsi sai tuoda oman ideansa mukaan toimintaan. Tämänkaltaiset roolileikit vaativat lapsilta paljon vuorovaikutustaitoja sekä ongelmanratkaisukykyä.

Keskiviikkona päätin dokumentoida lasten rakennusprojektia ja heidän luomiaan tarinoita eläinten talvimetsästä. Lapset maalasivat vesiväreillä kuvia metsästä ja sen eläimistä sekä kertoivat, mitä he olivat tehneet ja oppineet. Yksi lapsi kertoi, että hän haluaisi lisätä metsään lumilyhdyn, jotta eläimet näkisivät pimeässä. Tämä idea sai muutkin ryhmäläiset innostumaan uusista lisäyksistä metsään.

Päivän aikana huomasin ajattelevani erityisesti sitä, kuinka lasten osallisuus oli ollut vahvasti läsnä koko projektimme ajan. He olivat todellakin tässä aktiivisia toimijoita, jotka eivät vain seuranneet ohjeita vaan toivat reippaasti ja rohkeasti omia ideoitaan ja näkemyksiään yhteiseen oppimisympäristöön. He keskustelivat ja suunnittelivat paljon keskenään, mitä uusia asioita he haluaisivat vielä tehdä metsään.

Torstaina koitti se suuri päivä, mitä olimme odottaneet jo viime viikosta asti; pääsimme esittelemään yhdessä rakennettua metsää talon muille ryhmille. Lapset kertoivat ylpeinä, miten metsä oli ensin ollut kaupunki, mutta sitten siitä suuri osa oli alkanut muuttua eläinten talvimetsäksi, miten se oli rakennettu ja millaisia leikkejä siellä oli jo leikitty. Toisen ryhmien lapset saivat tottakai myös tutkia ja osallistua leikkiin, mikä toi taas uusia ideoita ja mahdollisti erilaisten näkökulmien yhdistämisen.

Lapset olivat selvästi onnellisia ja iloisia siitä, että heidän yhdessä rakentamansa metsä aiheutti iloa ja ihastusta muissakin ryhmissä. He ovat oppineet valtavasti yhdessä tekemisen ja toimimisen voimasta sekä siitä, että yhteinen oppimisympäristömme voi kasvaa ja kehittyä uusien ideoiden myötä.

Viikon päätteeksi kokoonnuimme yhdessä reflektomaan kokemuksia eläinten talvimetsästä. Lapset saivat kukin vuorollaan kertoa, mikä heidän mielestään oli ollut parasta, ja mitä

kaikkea he olivat oppineet matkan varrella. Yksi lapsi mainitsi, että hän oli oppinut, kuinka kivaa on rakentaa kavereiden kanssa yhdessä jotain, toinen lapsi sanoi, että metsässä leikkiminen on opettanut hänelle uusia asioita eläimistä.

Viikon aikana lasten osallisuus ja innostus oli jälleen selvästi ja aktiivisesti näkyvissä. He eivät olleet pelkästään oppijoita, vaan aktiivisia toimijoita, jotka rakensivat, suunnittelivat ja kehittivät omaa oppimisympäristöään. He olivat ylpeitä ja onnellisia siitä, mitä olivat saaneet aikaan ja kokivat omistajuutta leikkipisteestään. Tämä yhteinen projekti on selvästi vahvistanut lasten itsetuntoa, yhteistyötaitoja ja ymmärrystä oppimisympäristön merkityksestä. Eläinten talvimetsä jatkaa eloaan lasten arjessa ja heidän tarinansa ja luovuutensa elävät sen kautta.

3.8 Viikko 8, oppimisympäristön toimivuus ja käytännöllisyys, palaute lapsilta

Tämän viikon tein ns. välivuoroa, eli työpäiväni alkoi klo 8.30, lasten aamupalan jälkeen ja loppui klo 15.39. Olen oman ryhmäni ainut varhaiskasvatuksen opettaja, joten kannan vastuuta sekä pedagogisesta suunnittelusta että lasten oppimisen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Jäinkin usein tällä viikolla heti töihin tultuani suunnittelemaan oppimistuokioita, sillä aikaa kun lapset olivat varhaiskasvatuksen hoitajien kanssa aamu-ulkoilussa. Erytynen omakin innostuksen ja ilon aihe on heti töihin tullessani ollut lasten kokonaan itse suunnittelema ja rakentama eläinten talvimetsä, jonka syntyprosessin olenkin jo aiemmin kirjoittanut. Leikkipisteen idea syntyi siis kokonaan lasten omista ajatuksista ja toiveista, ja he ovat olleet alusta asti suunnittelemassa ja rakentamassa sitä.

Aamu-ulkoilun jälkeen kokoonnuimme tuttuun tapaan aamupiirille, jossa kävimme läpi tulevan päivän ohjelman. Samankaltaisena toistuva päivästrukturi lisää lapsen turvallisuuden tunnetta sekä auttaa lasta jäsentämään ja ennakoimaan tulevaa päivää. Aamupiirin jälkeen lapset suuntasivatkin heti kohti talvimetsää. Leikki alkoi rakentumaan jälleen eläinten ja metsänhoitajien roolien ympärille; jotkut lapset olivat karhuja, jotka etsivät pesää talviunille, kun taas osa lapsista oli jälleen metsänhoitajia, jotka rakensivat suojia eläimille.

Leikkipiste on vaikuttanut todella toimivalta ja mielikuvitusta ruokkivalta. Lapset liikkuvat vapaasti alueella ja käyttivät leikkiä rikastuttamaan erilaisia materiaaleja; käpyjä, oksia ja kankaita, rakenteluun ja mielikuvitusleikkiin. Pohdin leikkiä seurattessani, kuinka lapsilla oli selkeästi omistajuus tähän omaan tilaansa ja miten he sovelsivat omaa aiempaa tietoaan eläimistä ja luonnosta leikin kulkuun. Osallisuuden kautta leikkipisteestä tuli todellakin heidän omansa, mikä näkyi lasten sitoutuneisuutena ja pitkäkestoisena leikkinä.

Päivän loppuksi, ennen ulkoiluun siirtymistämme, keräännymme yhteen keskustelemaan. Halusin jälleen kuulla lasten kokemuksia omasta oppimisestaan ja leikeistään. Eräs lapsi

totesi, että ”rakensin karhulle pesän ja se oli turvassa siellä koko päivän”. Huomasin jälleen pohtivani, kuinka lapset kertovat leikin kautta myös senhetkistä omaa tunnetilaansa ja kuinka osallisuus oli lisännyt lasten ymmärrystä ja omistajuuden tunnetta omasta oppimisestaan.

Seuraavana päivänä lähdin heti töihin tultuani lasten mukaan ulkoilemaan. Leikin teema jatkui myös ulkoleikeissä. ”Metsänhoitajat” rakentelivat pihalle eläimille pesiä ja merkitsivät ”metsäpolkuja” kepeillä. Ulkoilu on myös tärkeä osa kokopäiväpedagogiikka, sillä siellä lapset saavat mahdollisuuden liikkua sekä harjoittaa paljon karkea- ja hienomotorisia taitojaan. Tässäkin leikissä he juoksivat, kaivoivat ja kantelivat hiekkaa eri kasoiksi eläinten pesiin.

Sisälle palatessamme jaoin ryhmän kahteen pienryhmään, jossa toiset halusivat vielä piirtää lisää metsän seinille eläinten kuvia ja toisen ryhmän kanssa keskityimme kielellisiin harjoituksiin; lapset kertoivat eläinaiheisia tarinoita, jotka kirjoitin ylös ja pohdimme jälleen, jos esittäisimme näitä tarinoita pöytäteatterin muodossa esimerkiksi kevätjuhlassa.

Seuraavan päivän aloitimme aamu-ulkoilun jälkeen musiikkituokiolla, jossa lauloimme talviaiheisiä lauluja. Lapset ehdottivat, että metsän eläimet voisivat tanssia laulun tahdissa. Mietin, että näitä hetkiä tässä työssä juuri rakastan; lasten spontaania heittäytymistä tilanteisiin ja rajatonta mielikuvituksen käyttöä, tapaa yhdistää musiikki, mielikuvitus ja liike.

Leikkipisteessä lapset syvensivät yhteistyötään. He rakensivat ”metsäpolun”, jota pitkin eläimet pääsivät kulkemaan pesiinsä sekä ruokapaikoille. Kyselin heiltä leikin tuoksinassa, mitä muita asioita metsän eläimet voisivat tarvita. Tästä heräsi keskustelu eläinten suojelemisesta ja siitä, miten luonto täytyy pitää puhtaana ja hyvänä eläimille. Keskusteluissa nousivat esiin siis lasten luontotietoisuus sekä kyky pohtia arjen ilmiöitä.

Leikkipiste on tarjonnut lapsille yksilöllisesti mahdollisuuksia osallistua omien vahvuksiensa kautta; toiset ovat keskittyneet enemmän rakentamiseen, kun taas toiset ovat mieluummin maallanneet tai kertoneet tarinoita. Jokainen lapsi sai tuoda omien vahvuksiensa kautta oman panoksensa leikkiin.

Seuraava päivä alkoi jälleen tutusti aamu-ulkoilulla, johon osallistuin. Ulkoilun jälkeen luimme kirjaa metsän eläimistä. Pohdimme yhdessä tarinan jälkeen, mikä tarinassa oli totta ja mikä mielikuvitusta. Nämä pohdinnat herättelevät lapsia tutkimaan omia havaintojaan ja kehittää kriittistä ajattelua, sekä herättää kiinnostusta luonnontieteellisiin ilmiöihin.

Aamupäivän aikana lapset ehtivät vielä hyvin leikkimään myös talvimetsässä. He päättivät, että metsään tarvitaan ruokavarasto eläimille. Tästä syntyi spontaani rakenteluprojekti, jossa lapset laittoivat käpyjä ja lehdistä rypisteltyjä pallukoita eli ”siemeniä” eläinten talviruokavarastoon. Lasten ajattelu ja leikin kautta toimiminen oli selvästi kehittynyt viime

viikkojen aikana; he osasivat nyt pohtia aihetta laajemmin ja tuoda ratkaisuja esiin leikin kautta.

Leikkipisteen käytännöllisyys ja toimivuus tuli jälleen esiin siinä, että se mahdollisti moniaistisen ja toiminnallisen oppimisen. Lapset rakensivat, kertoivat tarinoita leikin tiimellyksessä ja liikkuvat vapaasti leikkipisteessä pohtien, mitä he seuraavaksi alkaisivat sinne rakentamaan.

Päivän lopuksi kokoonnuimme jälleen keskustelutuokioon. Pohdimme eläinten talviasumista ja metsän olosuhteita talvisin. Eräs lapsi totesi, että ”karhut syövät paljon ennen kuin ne nukkuvat talviunta”. Osa lapsista pohdiskeli, että metsänhoitajat ovat pitäneet metsän siistinä ja tehneet eläimille hyviä tekoja keräämällä ruokaa ja hoitamalla niitä. Pohdimme myös, onko metsässä oikeasti näitä metsänhoitajia vai pärjäävätkö eläimet oikeassa luonnossa ihan itsekseen ilman ihmisen apua. Nämä pohdinnat osoittivat, kuinka leikki oli jälleen lunastanut paikkansa oppimisen tärkeänä ja arvokkaana osa-alueena. Se oli tarjonnut oppimisen areenan, jossa yhdistyivät luonnontiede, empatiataidot ja luova ongelmanratkaisu. Leikki oli viikkojen aikana selkeästi syventynyt ja lasten tarpeet ja uudetkin ideat olivat muovanneet leikkipistettä heidän toimintoihinsa sopivaksi. Lapset olivat tosi ylpeitä siitä, mitä olivat yhdessä luoneet ja rakentaneet.

Lapset ovat loputon innostuksen ja mielikuvitusrikkauden lähde. He ideoivat jo innolla uusia asioita talvimetsään, he pohtivat, voisiko eläimillä olla hotelli ja voisivatko he järjestää talvijuhlat. Tämä kaikki on osoittanut, kuinka vahvasti he ovat omaksuneet osallisuuteen perustuvan toimintatavan ja kuinka he todella ovat kokeneet olevansa aktiivisia toimijoita oppimisympäristönsä kehittämisessä.

Olen edelleen joka päivä kiitollinen siitä, kuinka lasten loputon yhteinen innostus uusista asioista on jälleen muokannut ja muovannut oppimisympäristöämme täysin lasten näköiseksi ja juuri heidän tarpeitaan ja kiinnostuksen kohteitaan vastaavaksi. Kuinka kaikki se innostus muovautuen uuteen yhdessä rakennettuun leikkipisteeseen toimii pedagogisesti monipuolisena pitkäkestoisen leikin areenana ja rikastuttaa jatkuvasti lasten omaa toimintaa ja leikkiin sitoutumista. Yksin toimivana opettaja viikko oli jälleen hetkinen ja paikoin haastavakin, mutta lasten sitoutuminen yhteiseen projektiin ja sen tuoma oppimisen ilo tekivät jälleen työstäni palkitsevaa ja koin siitä suurta merkityksellisyyden tunnetta.

4 Yhteenveto

Tässä päiväkirjamuotoisessa opinnäytetyössäni tarkastelin lapsen osallisuutta oman oppimisympäristönsä rakentumisessa helsinkiläisessä varhaiskasvatuyksikössä, 5-vuotiaiden ryhmässä, jossa toimin varhaiskasvatuksen opettajana. Lapsen osallisuus on kaikkein keskeisin periaate varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (VASU 2022) ja lapsen oikeuksien sopimuksessa (Unisef 1989).

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, miten lapset voivat vaikuttaa ja osallistua oman oppimisympäristönsä suunnitteluun, rakentamiseen ja arviointiin omassa ryhmätilassamme, heidän omassa oppimisympäristössään. Lisäksi tarkastelin, millaisia toimintatapoja ja pedagogisia ratkaisuja varhaiskasvatuksen opettaja voi hyödyntää tukeakseen lapsen aktiivista ja aitoa lapsilähtöistä osallisuutta oppimisympäristönsä rakentamisessa.

Pohdin myös paljon toiminnan suunnittelua, toteuttamista sekä tukitoimien vaikutusta lapsen osallisuuden toteutumiseen. Toiminnan suunnittelu perustuu havainnoinnin, dokumentoinnin, analysoinnin ja tulkinnan avulla saatuihin tuloksiin, joiden pohjalta asetetaan tavoitteet. Ilman havainnointia laadittu suunnitelma ei välttämättä toteudu lapsilähtöisenä vaan aikuislähtöisenä.

Kasvattajat suunnittelevat yleensä viikoittaisessa tiimipalaverissa seuraavan viikon toimintaa mitä tehdään-ajattelun pohjalta. Toiminnan suunnittelussa tulisi siirtyä mitä tehdään-ajattelun asemasta tai sen lisäksi miksi tehdään-ajatteluun, jolloin suunnittelussa huomioitaisiin lapsen kasvun ja kehityksen koko ympäristö ja vuorovaikutus, lasten vahvuudet ja tuen tarpeet, pienryhmien ja koko ryhmän toiminta, ryhmädynamiikkaan liittyvät tekijät sekä kasvattajan oma toiminta. Toiminnan toteuttaminen perustuu kasvattajien yhdessä tekemään suunnitelmaan. Toiminnan toteuttamisessa painottuvat ryhmän kasvattajien sitoutuneisuus yhteisiin sopimuksiin ja lapsen yksilölliset ominaisuudet huomioiva vuorovaikutus (Koivunen & Lehtinen 2016, 97-100).

Ollessani ryhmän ainoa varhaiskasvatuksen opettaja, joudun siis suunnittelemaan, havainnoimaan, toteuttamaan ja arvioimaan yksin ryhmäni toimintaa ilman tiimipalaveria. Se toi työhöni niin vapautta, kuin myös suuren määrän vastuuta ollessani yksin vastuussa edellä mainituista asioista. Työmääräni oli siis toki suurempi, kuin kahden opettajan ryhmässä, mutta en kokenut sitä rajoittavaksi tekijäksi työni kannalta, ryhmädynamiikka toimii ryhmässäni erinomaisesti ja lapsen yksilöllinen osallisuus pääsi kukoistamaan koko tämän havainnointikauden aikana.

Lapset suunnittelivat ja rakensivat itselleen eläinten talvimetsä-leikkipisteen, joka oli suora esimerkki siitä, miten toiminnan suunnittelussa on siirrytty pelkästä mitä tehdään-ajattelusta miksi tehdään-ajatteluun. Onnistunut toteutus viittaa myös siihen, että lasten mielenkiinnon

kohteet oli huomioitu ja niiden pohjalta toimintaa oli lähdetty rakentamaan. Minun tehtäväni oli olla fasilitoija ja lasten suunnitelmien tukija, mutta ei ohjata prosessia liian aikuislähtöisesti. Olen mahdollistanut lapsille tilaa heidän omille ideoilleen ja kokeiluilleen. Tämä osoittaa, että lasten osallisuuden mahdollistaminen ei aina vaadi tiimiä, vaan oikeanlaista pedagogista lähestymistapaa.

Tätä tarkastelua tein 8 viikon aikana omassa ryhmätilassamme, kuin myös koko varhaiskasvatusyksikkömme tiloissa sekä ulkoillessamme. Havainnoin ryhmäni lapsia heidän luonnollisessa päivittäisessä toimintaympäristössään niin sisällä kuin ulkonakin, sekä myöskin erinäisillä retkillä. Päiväkirjamuotoisen havainnointini analyysissä korostui kolme keskeistä teemaa; lasten aito, lapsilähtöinen kuuleminen yksilöllisesti kunkin lapsen toiveet ja tarpeet sekä mielenkiinnonkohteet huomioiden, ryhmän yhteistyö oppimisympäristön muutoksen prosessissa sekä pedagogisen toimintakulttuurin merkitys lapsen osallisuuden toteutumisessa.

8 viikon havainnointini perusteella lasten osallisuus oman oppimisympäristönsä rakentumisessa on mahdollista ja hedelmällistä silloin, kun minä varhaiskasvatuksen opettajana aktiivisesti ja sensitiivisesti kuuntelen lasten yksilöllisiä ajatuksia, rohkaisen heitä ilmaisemaan oman mielipiteensä sekä ohjaan lasta toteuttamaan toiminnassaan omiin mielenkiinnon kohteisiinsa pohjautuvia projekteja, on sitten kyse askartelusta tai leikkien rakentumisesta. Lapsilla oli paljon ajatuksia ja ideoita heti alusta asti siihen, millaisen oppimisympäristön he halusivat omaan ryhmätilaansa ja minun tehtävänäni opettajana oli suunnata nämä ideat toteuttamiskelpoisiksi, ympäristön turvallisuuden huomioonottaviksi, leikkiympäristöä rikastuttaviksi rakenteluiksi ja toiminnoiksi. Tärkeäksi asiaksi havaitsin myös sen, että lapset todella kokivat olevansa osallisia päätöksenteossa, kun heidän omat ajatuksensa ja ideansa otetaan vakavasti, heitä kuullaan ja ymmärretään ja heidän ideoimansa asiat näkyvät konkreettisesti oppimisympäristön muutoksessa.

Oppimisympäristön suunnittelussa opettajan rooli on erityisen merkittävä. Osallisuutta täysipainoisesti tukevassa, lapsen yksilöllisyyden huomioivassa toimintakulttuurissa varhaiskasvatuksen opettajana toimin lapsen oppimisen ja osallistumisen mahdollistajana, joka tarjoaa tilaa lapsen äänelle ja ohjaa prosessia sensitiivisesti. Tämä edellyttää minulta opettajana dialogista ja joustavaa työtettä sekä kykyä reflektoida aidosti ja rehellisesti omaa pedagogista toimintaani.

Kahdeksan havainnointiviikon jälkeen pystyin toteamaan, että lasten osallisuus oman oppimisympäristönsä rakentamisessa vahvisti heidän toimijuuttaan, oppimismotivaatiotaan, yhdessä tekemistä, toisen tunteiden huomioonottamista, ongelmanratkaisukyvyyn kehittymistä, omistajuuden tunnetta omaan toimintaympäristöönsä sekä vahvaa ryhmäytymisen tunnetta. Se loi ryhmäämme uudenlaisen yhteisöllisyyden tunteen, jossa lapset todella kokivat olevansa arvostettuja ja merkityksellisiä aktiivisia toimijoita.

Tulevaisuudessa aiomme edelleen tukea ja vahvistaa tämänkaltaista toimintakulttuuria yksikössämme, että lasten aito ja rehellinen osallisuus mahdollistuisi mahdollisimman paljon ja monipuolisesti.

Ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa puhutaan paljon elämän arvoista. Välinearvon saavat ne asiat, jotka ovat meille tärkeitä, koska ne mahdollistavat lopullisen päämäärän eli itseisarvon. Lapsi haluaa ehdottomasti tuoda lelu päivänä uuden Ryhmä Hau-figuurinsa näyttille, koska tietää saavansa sillä ihailua ja huomiota. Figuri sinänsä edustaa välinearvoa, ja itseisarvo on hyväksynnän tunne. Mitä enemmän lapsia tai ketä tahansa meistä havainnoi, sitä selvempää on, että syvällä sisällämme vaikuttavat itseisarvot ohjaavat valintojamme. Kovinkaan tiedostettua tämä ei ole, minkä vuoksi valintamme eivät aina myöskään vaikuta käytännössä loogisilta. Lapsilla tästä tekevät erityisen vaikeaa aivojen kehittymättömyys sekä päiväkodissa ilmenevä arvoristiriita, joka johtuu kahteen eri mikrokulttuuriin kuulumisesta. Se, mikä lapselle on arvo, voi olla aikuiselle epäarvo (negatiivisesti arvoitettu asia) tai yhdentekevä (ei sisällä arvon tai epäarvon merkitystä). Lapselle on arvokasta hyppiä lätkössä, mutta aikuiselle ei. Aikuiselle on tärkeää viettää rauhoittumishetki päivän aikana, lapsen mielestä ei (Köngäs 2019, 119-123).

Minun varhaiskasvatuksen opettajana on tärkeää erityisesti lapsen aidon osallisuuden toteutumisessa ymmärtää tämä paikoittainen arvoristiriita. Opettaja pyrkii katsomaan päiväkodin arkea lapsen vinkkelistä, hänen silmillään ja havainnointikyvyllään. Oppimisympäristön selkeydessä ja leikkiin houkuttelevuudessa tämä asia on ihan ensiarvoisen tärkeää ymmärtää ja osata käyttää sitä osana omaa ammattitaitoaan lapsen kanssa kommunikoidessa sekä häntä havainnoidessa. Lasten itse rakentama eläinten talvimetsä-leikkipisteeseen sisältyi kosolti pelkästään lapsen omista arvoista lähtevää materiaalia. Siinä esiintyvät eläimet ja koko metsäympäristö edustaa välinearvoa, mutta itseisarvona toimii vertaisten kiinnittyminen pitkäkestoiseen leikkiin ja sosiaalinen kiinnittyminen toisiinsa.

Opinnäytetyöni vahvisti käsitystäni siitä, että lapsen osallisuuden tukeminen oppimisympäristönsä rakentumisessa ei ole pelkästään meidän varhaiskasvatuksen opettajien pedagoginen velvollisuus, vaan se myös rikastuttaa varhaiskasvatuksen ympäristöjä ja edistää niin lasten, kuin varhaiskasvattajienkin kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kehittymistä.

5 Pohdinta

Lapsen osallisuus oman oppimisympäristönsä rakentumisessa on varhaiskasvatuksessa keskeinen pedagoginen periaate, mutta huomasin näiden viikkojen aikana, ja muutenkin toki

työssäni, että sen täysimääräinen toteutuminen arjen työssä voi kohdata niin mahdollisuuksia kuin haasteitakin. Osallisuuden edistäminen vaatii opettajalta suunnitelmallisuutta, dialogisuutta, joustavuutta sekä jatkuvaa ammatillista reflektiota.

Tässä pohdinnassa nousevat päällimmäiseksi ne teemat, joita huomasin mieltäväni päivittäin kirjoittaessani päiväkirjaa arjestani varhaiskasvatuksessa, eli niitä tekijöitä, jotka tukevat tai rajoittavat lapsen osallisuutta oman oppimisympäristönsä muotoutumisessa.

Osallisuuden täysimääräinen toteutuminen edellyttää, että lapselle annetaan omassa arjessaan mahdollisuus vaikuttaa ja tuoda aidosti esiin omia mielipiteitään oppimisympäristönsä suhteen, lasta aidosti kuullen ja häntä ymmärtäen. Tämä vaatii opettajalta taitoa kuunnella lasta herkällä korvalla ja arvostaa hänen ajatuksiaan. Tämänkaltainen toisen ihmisen kohtaamistapa tulee itseltäni hyvin luonnostaan, joten en kokenut siinä olevan suuria haasteita minun ja ryhmäni lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Olikin tärkeää ymmärtää näissä arjen hetkissämme, että lapsen osallisuus ei aina tarkoita suuria päätöksiä tai suuria muutoksia tehtäväksi heti, vaan se voi ilmetä pieninä arjen valintoina, kuten lasten omien ideoiden huomioimisena ja toteuttamisena esimerkiksi oman oppimisympäristönsä järjestelyssä tai mihin mikäkin leikki sijoittuu eri päivinä ja miksi.

Havaintoni näiden kahdeksan viikon ajalta osoittivat, että lapset innostuvat valtavasti, kun he ymmärtävät, että saavat itse alkaa suunnittelemaan ja toteuttamaan itselleen mieluisaa oppimisympäristöä, täysin heidän omiin mielenkiinnon kohteisiinsa pohjautuen. He toivat heti alusta asti esille luovia ja yllättäviäkin ideoita, ja huomasin, että en olisi itse edes osannut ajatella noin yllättävästi ja mielikuvitusrikkaasti. Näiden ideoiden myötä pikkuhiljaa oppimisympäristöstämme alkoi muotoutumaan täysin heidän omannäköisensä, itse ideoimansa monipuolinen ja parhaiten lasten omia tarpeita palveleva oppimisympäristö. Lasten aktiivisen osallisuuden ja osallistumisen kautta oppimisympäristöstä tuli myös vahvaa yhteisöllisyyttä vaaliva tuotos, kun lapset kokivat olevansa aktiivisesti tärkeässä roolissa sen rakentumisprosessissa.

Yhtenä haasteena huomasin paikoitellen eteeni tulevan arjen kiireen ja aikuislähtöisen toimintakulttuurin. Pohdin paljon, kuinka suuri osa ns. kiireestä oli täysin itse rakentamaani valheellista ajattelua, johon vain oli välillä helppo imautua mukaan. Mietin myös, kuinka paljon olen arjessa tehnyt oikeasti valintoja lasten puolesta, juuri tähän kuviteltuun kiireen tunteeseen vedoten. Onneksi sain itseni aina kiinni kyseisestä kiireen mukana menemisestä ja höllensin tahtia saman tien. Jos näin ei olisi tapahtunut, lapsen aito ja rehellinen osallisuuden tunne olisi saattanut jäädä vain pinnalliseksi toteutuneeksi. Tämä edellytti itseltäni kuitenkin täysin tietoista pysähtymistä ja pedagogisten valintojen tarkastelua: annanko lapsille oikeasti tilaa ja aikaa todelliseen osallisuuden toteutumiseen vai tyydynkö siihen, että teen itse itselleni luomassa kiireessä päätöksiä heidän puolestaan?

Lisäksi pohdin paljon sitä, kuinka paljon itselläni oli ennakkoluuloja lasten kyvystä osallistua oppimisympäristönsä suunnitteluun. Sain itseni monesti kiinni myös ajatuksesta, että minä tiedän parhaiten, mikä lapsille on missäkin tilanteessa hyväksi. Kuitenkin viikkojen aikana huomasin, että lapset pystyivät todella hienosti ilmaisemaan omia näkemyksiään, ajatuksiaan ja ideoitaan ja olivat innokkaina koko prosessin ajan rakentamassa omaa ympäristöään, kun heille vain annettiin siihen mahdollisuus.

Jatkossa yksikössämme olisi edelleen tärkeää vaalia ja kehittää rakenteita ja toimintatapoja, jotka tukevat lasten osallisuutta luonnollisesti ja systemaattisesti. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi usein tapahtuvia keskusteluhetkiä lasten kanssa heidän oppimisympäristöönsä liittyvistä asioista ja kaikkien varhaiskasvattajien, niin opettajienkin kuin hoitajienkin, omaa aktiivista ja innostunutta asennetta tukea ja kannustaa lapsia toteuttamaan oman näköistään oppimisympäristöä. Koska osallisuus on ennen kaikkea asenne ja tapa toimia. Se vaatii jatkuvaa ammatillista reflektiota opettajan omasta roolista, tavasta toimia sekä pedagogisista valinnoista. Kun lapsi aidosti kokee tulevansa kuulluksi, arvostetuksi ja ymmärretyksi, hänen toimijuutensa ja itseluottamuksensa vahvistuvat ja minäpystyvyyden tunne kehittyy ja rakentuu vahvaksi. Tällöin yhteisestä oppimisympäristöstä tulee aidosti lasten ja aikuisten yhteinen tila, jossa kaikki voivat kasvaa, kehittyä ja oppia yhdessä.

Yhteisen tekemisen kautta huomasin myös niin lasten keskinäisen, kuin minun ja lasten välisenkin huumorintajun kehittyvän ja luovan uudenlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lapset todella nauttivat, kun pääsivät itse suunnittelemaan asioita ja he kertoivat niistä innoissaan aina myös hakutilanteissa vanhemmilleen. Nauroimme paljon yhdessä ja keksimme hauskoja tarinoita eläinten talvimetsään liittyen. Mietin, että suurin lapsen turvallisuudentunnetta lisäävä tekijä varhaiskasvatuksessa on juuri lapsen oma tunne yhteydestään niin vertaisiinsa kuin hänen lähellä oleviin aikuisiinkin. Tätä tunnetta lujittamaan yhdessä tekeminen yhteisen projektin parissa on ensiarvoisen tärkeää. Lapsi saa vahvan kokemuksen yhteisen tekemisen merkityksestä onnistuneen lopputuloksen kannalta, kun erinäisiä haastekohtia on yhdessä selvitetty ja niistä menty eteenpäin uudenlaisten ratkaisujen siivittämänä.

Olen ryhmäni ainoana varhaiskasvatuksen opettajana onnistunut edistämään oppimisen eri osa-alueita ja tukemaan lasten osallisuutta. Lapset ovat tutkineet eläimiä ja niiden elinympäristöjä, mikä on kehittänyt heidän ymmärrystään luonnosta ja eläinten sopeutumisesta talveen. Leikkiasteen rakentaminen on vaatinut suunnittelua, ongelmanratkaisua ja loogista ajattelua. Mukana prosessissamme oli myös paljon lasten kertomia tarinoita, joten se on tukenut kielellistä kehitystä. Yhteinen rakentamisprosessi on vaatinut yhteistyötä, neuvotteluja ja toisten näkökulmien huomioon ottamista. Leikki on tukenut roolien harjoittelua ja tunteiden ilmaisua. Rakentaminen on kehittänyt myös hienomotorisia taitoja, kuten käsien ja sormien hallintaa, silmä-käsi-koordinaatiota. Lapset

ovat ilmaisseet ideoitaan, kuunnelleet toisiaan ja opetelleet tekemään kompromisseja. Keskustelut rakentamisen aikana ja eläinten talvisen elämään liittyvä sanasto on laajentanut lasten kielitaitoa sekä artikulaatiota. Pisteiden rakentaminen on tarjonnut mahdollisuuden myös ideointiin, luovuuteen ja itsenäisen päätöksentekoon.

Prosessin luotettavuuden kannalta on ollut tärkeää, että lasten rakentama leikkiympäristö perustuu oikeaan tietoon ja havaintoihin. Olen tukenut tätä tarjoamalla materiaaleja, keskustelemalla lasten kanssa, olemme lukeneet paljon aiheeseen liittyviä kirjoja, sekä katsoneet muutamia lyhyitä luontodokumentteja. Olen näin varmistanut, että lasten oppiminen perustuu todenmukaiseen ja luotettavaan tietoon.

Eettisesti prosessia tarkasteltuani olen varmistanut lasten osallisuuden ja päätösvallan; he ovat saaneet itse suunnitella ja rakentaa, mikä on tukenut heidän autonomian kokemustaan. Olen mahdollistanut lasten tasavertaisen osallistumisen; kaikilla lapsilla on ollut mahdollisuus osallistua rakentamiseen ja leikkiin jokaisen omien vahvuuksien sekä mielenkiinnon kohteiden mukaisesti.

Ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen näkökulmasta prosessi on tarjonnut lapsille kierrätysmateriaaleista valmistettuja askarteluja oppimisympäristöömme sekä paljon keskustelua luonnon suojelemisesta. Turvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna kaikki projektiin liittyvät rakenteet ja materiaalit ovat olleet turvallisia lasten kannalta. Eläinten talvimetsässä siis eettiset periaatteet lapsen osallisuudessa ovat toteutuneet monella eri tasolla. Lapsen oikeus osallistua häntä koskevaan päätöksentekoon on määritelty myös YKK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (artikla 12). Tämä on toteutunut projektissamme niin, että lapset ovat saaneet vaikuttaa ympäristönsä suunnitteluun ja toteutukseen, heidän näkemyksiään ja ideoitaan on kuunneltu ja ne on otettu huomioon sekä päätöksiä ei ole tehty yksin aikuislähtöisesti, vaan yhdessä keskustellen. Eettisesti kestävä varhaiskasvatusta tarkastellen ketään ei ole syrjitty projektin päätöksenteossa tai toteutuksessa, eri taustaiset ja erilaisia tuen tarpeita omaavat lapset ovat saaneet osallisuuden kokemuksia omista lähtökohdistaan käsin. Jos esimerkiksi osa lapsista oli arempia kertomaan omia ajatuksiaan, olen heidän mielipiteensä kuulemiseen käyttänyt erilaisia keinoja, kuten kuvakortteja, tukiviittomista, mallintamista tai keskustelun ohjaamista. Leikkipisteiden rakentamisessa on käytetty paljon kierrätysmateriaaleja, tämä on tukenut lasten ymmärrystä luonnon monimuotoisuudesta ja kestävä kehityksen periaatteista. Oma roolini varhaiskasvatuksen opettajana on ollut siis merkittävä toiminnan eettisyydessä sekä lapsilähtöisessä toiminnassa.

Ennen kaikkea nämä viikot, kun havainnoin lapsia tätä pont-muotoista opinnäytetyötäni varten, saivat minut jälleen vakuuttuneeksi, kuinka itselleni oikealla alalla olenkaan. Minulla on joka päivä tunne, että töihin on mukava mennä ja varsinkin tämän yhteisen projektimme myötä se tunne aamuisin on vain vahvistunut. Tempauduin itsekin mukaan yhteiseen

tekemiseen ja oikein odotin, mitä kaikkea uutta taas tänään rakennammekaan yhteiseen toimintaympäristöömme. Olen kiitollinen, että olen näiden vuosien jälkeenkin alalla työskennellyäni ajattelemassa näiden tunteiden kanssa tätä työtäni. Mediasta saamme kuulla paljon nykyaikana varhaiskasvatuksen opettajien uupumisista, ja voin olla vain onnellinen ja kiitollinen, että olen löytänyt työn ja työyhteisön, mikä tukee kaikella tavalla omaa luovaa työtapaani ja missä saan toteuttaa itseäni monella tavalla ja kokien joka päivä suurta merkityksellisyyden tunnetta työstäni lasten parissa.

Lähteet

Ahonen, L. 2018. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aivoliitto 2024. Lapsen aivojen kehityksestä. Viitattu 13.12.2024.

<https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/artikkelit/aivojen-kehitys-sikioajasta-murrosikaan/#d1e10f84>

Aivoliitto 2024. kuvatukien käytöstä. Viitattu 22.12.2024.

<https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkejä-arkeen/kuvat/#d1e10f84>

Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Tammi, Sanoma Pro Oy.

Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 13.12.2024.

https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_FI.pdf

Juva, I. & Rapala, E. 2025. Kuvataideleikki- ideoita luovaan varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Santalahti-kustannus.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu kiikarissa- Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lämsä, T. 2021. Kokopäiväpedagogiikka ja sen kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 19.2.2025.

<https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/102527>

Mielenterveystalo 2024. Lapsen vireystilan säätelystä. Viitattu 22.12.2024.

<https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/nepsyipiirteisten-lasten-omahoito-ohjelma/vireystilan-saately>

MLL 2024. Huomaa minut!-havainnointilomake. Viitattu 19.11.2024.

https://cdn.mll.fi/prod/2017/08/01165842/Huomaa_minut-lomake.pdf

MLL 2024. Kasvatuskumppanuudesta. Viitattu 13.12.2024.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/paivakoti-ikaisen-lapsen-kaverisuhteet/kasvatuskumppanuus-paivakodin-kanssa/>

MLL 2024. 4-5-vuotiaan kehityksestä. Viitattu 13.12.2024.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/>

Nyman, H. 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

opettaja.fi 2024. Sak-työajan määritelmistä ja toteutumisesta. Viitattu 13.12.2024.

<https://www.opettaja.fi/tyossa/tasta-ei-saa-lipsua-%E2%88%92-sak-tyoaika-pitaa-paaluttaa-tiukasti-tyovuoroluettelo/>

Minäpystyvyydestä <https://www.opinvoimala.fi/sivu/minapystyvyyys-opiskelussa>. Viitattu 14.3.2026.

Oppimisympäristöistä varhaiskasvatuksessa. Viitattu 1.4.2025.

<https://peda.net/jamsa/varhaiskasvatus/jamsan-varhaiskasvatussuunnitelma-2022/3.-varhaiskasvatuksen-toimintakulttuuri/3.2-varhaiskasvatuksen-oppimisymparistot>

Peura, A., Kaila, M. & Helin-Salmivaara, A. 2020. Ammatillinen reflektio kehittää lääkärin osaamista. HUS Helsinki.

Unicef 2024. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 19.11.2024.

<https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>

Reggio Emilia-pedagogiikasta. Viitattu 10.1.2025.

<https://reggioemiliayhdistyscom.wordpress.com/about/>

Trogen, T. 2024. Leiki kanssani. Helsinki: Kirjapaja.

Turja, L. 2020. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus.

Vauhkonen, A. 2021. Millaisia asioita arvostan? Teoksessa Lumoudu lapsesta-Artikkeleita arkipedagogiikasta. Kataja, E. (toim.) Hämeenlinna 2022. Teos julkaistu e-kirjana 20.11.2021.

Wiman, A. 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Liitteet

Liite 1: Ryhmän haastattelulomake

51

LAPSEN HAASTATTELU

LAPSEN OMAT MIELENKIINNON KOHTEET, AJATUKSET, IDEAT OMAAN
OPPIMISYMPÄRISTÖÖN

MITÄ ELEMENTTEJÄ/LEIKKIPISTEITÄ LAPSI TOIVOO
TILAAAN?

KASVATTAJAN/OPETTAJAN OMAT HAVAINNOT